

ВІСНИК

ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ

1/2012

Редакційна колегія:

КИРИЛЮК Руслан Іванович,

*Голова Державної судової
адміністрації України*

РОМАНЮК Ярослав Михайлович,

*Голова Ради суддів України,
суддя Верховного Суду України,
кандидат юридичних наук,
суддя вищого кваліфікаційного класу,
заслужений юрист України*

ГВОЗДИК Павло Олександрович,

*Голова Ради суддів загальних судів,
суддя Вищого спеціалізованого суду
України з розгляду цивільних і
кримінальних справ, кандидат юридичних
наук, суддя першого кваліфікаційного
класу, заслужений юрист України*

УДОВИЧЕНКО Олександр Сергійович,

*Голова Ради суддів господарських судів,
суддя Вищого господарського суду
України, заступник голови судової палати
з розгляду справ про банкрутство,
кандидат юридичних наук, член Вищої
ради юстиції, заслужений юрист України*

КОБИЛЯНСЬКИЙ Микола Генріхович,

*Голова Ради суддів адміністративних
судів, суддя Вищого адміністративного
суду України, заступник голови судової
палати з розгляду справ, пов'язаних зі
спорами щодо проходження публічної
служби, суддя першого кваліфікаційного
класу, член Вищої ради юстиції,
заслужений юрист України*

ОФІЦІЙНЕ НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Видається чотири рази на рік
Передплатний індекс: 95966

Рік заснування: 2006

Свідоцтво про державну реєстрацію

Серія КВ № 11236-306Р

від 13.06.2006 року

Адреса редакційної колегії:

01021, м. Київ, вул. Липська, 18/5

Шеф-редактор:

Р. Кирилюк

Редактор:

Ф. Ілляк

Видавець:

видавнича організація «Юрінком Інтер»,
президент **В. Ковальський**

Адреса:

04209, м. Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31б

www.yurincom.kiev.ua

© «Вісник Державної судової адміністрації України», 2012

«Вісник Державної судової адміністрації України», e-mail: Uvu@yurincom.kiev.ua

ВІСНИК ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ – 2012

КОЛЕГІЇ

СПІЛЬНО ВИРІШУВАТИ ПРОБЛЕМИ СУДОЧИНСТВА

У засіданні чергової колегії Державної судової адміністрації України, яке відбулося 22 березня, взяли участь чимало поважних гостей, зокрема, голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Леонід Фесенко, Вищого господарського суду України Віктор Татюков, Вищого адміністративного суду України Ігор Темкіжев, Ради суддів України Ярослав Романюк, Ради суддів загальних судів Павло Гвоздик, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Ігор Самсін, заступник Голови Вищої ради юстиції Лідія Ізовітова, а також члени Ради суддів України, голови апеляційних, окружних господарських, апеляційних господарських та апеляційних адміністративних судів, начальники територіальних управлінь Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України) та представники проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя».

КОЛЕГІЇ

Представники судової влади обговорили підсумки роботи ДСА в минулому році, а також заслухали інформацію про

виконання Державного бюджету України за 2011 рік та стан фінансового забезпечення судової системи в 2012-му. Із

зазначених питань доповіли Голова Державної судової адміністрації України Руслан Кирилюк та начальник управління планово-фінансової діяльності й соціального забезпечення ДСАУ Зеновій Холоднюк.

Зокрема, Руслан Кирилюк, звітуючи про роботу очолюваної ним установи за 2011 рік, зазначив, що покращення фінансового забезпечення судів, зміцнення їх матеріально-технічної бази, комп'ютеризація, поліпшення інформаційного забезпечення є основними напрямками діяльності ДСА. За словами доповідача, ДСА, враховуючи соціальну пріоритетність видатків на утримання судової влади, загальнодержавне значення безперервної роботи судів та діяльності суддів, неодноразово зверталася до Кабінету

Міністрів та народних депутатів України з питань незадовільного фінансування судів і необхідності термінового внесення відповідних змін до бюджету–2012. Голова ДСА поінформував присутніх про вжиті заходи, спрямовані на покращення фінансування судочинства. Особливу увагу він звернув на питання забезпечення судів приміщеннями. На жаль, зазначив Р. Кирилюк, більшість судів розміщуються у будівлях, в яких через брак площ надто складно створити необхідні умови для здійснення належного правосуддя.

Окремо Руслан Кирилюк зупинився на питаннях забезпечення безпеки судів та охорони приміщень, соціально- побутового забезпечення суддів, а також визначив пріоритетні напрями роботи Державної судової адміністрації України в 2012 році в частині впровадження новітніх інформаційних технологій.

Також на колегії було розглянуто питання навантаження на суддів, виплати їм та працівникам апаратів судів заробітної плати, проаналізовано капітальні видатки, а також визначено перспективи на

КОЛЕГІЇ

КОЛЕГІЇ

майбутнє в організаційному забезпеченні діяльності органів судової влади.

Активну участь в обговоренні порушених тем взяли голови вищих судових установ України. Зокрема, Голова ВССУ Леонід Фесенко під час свого виступу наголосив на важливості винесених на колегію проблем, адже, за його словами, від вирішення питань матеріально-технічного забезпечення та формування бюджету залежить функціонування судової системи загалом.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, як зазначив Леонід Фесенко, нині досить плідно співпрацює з ДСА України при вирішенні проблемних питань. «Спільно з Головою ДСА нами було ініційовано внесення до бюджету–2012 фінансових показників, що суттєво перевищують показники попереднього року», – зауважив Л. Фесенко.

Голова ВССУ висловив свою думку і щодо функціонування автоматизованої системи діловодства. «Ця система, – наголосив доповідач, – потребує постій-

ного наповнення інформацією. На жаль, працівникам апарату доводиться вносити в систему кілька разів одні й ті самі дані. Спочатку ця робота виконується в місцевих, потім в апеляційних, затим – у вищому суді і насамкінець у Верховному Суді України. Для виконання такої роботи витрачаються значні людські та технічні ресурси. Ми маємо прагнути, аби наша система працювала ефективно, за єдиними стандартами, формувала один унікальний номер судової справи, забезпечувала обмін інформацією та електронними процесуальними документами між судами різних інстанцій». Крім того, на думку Л. Фесенка, лише через запровадження глибокої спеціалізації серед суддів, обов'язкового врахування спеціалізації при автоматизованому розподілі судових справ можна уникнути непорозумінь, спричинених недостатньою кваліфікацією суддів, та забезпечити належний високопрофесійний судовий розгляд.

Доповідач звернув особливу увагу присутніх на пріоритетність формування та

утвердження авторитету суду. Насамперед, підкреслив Леонід Фесенко, зазначене реалізовується виключно через якість судових рішень та відкритість і прозорість судових процедур. Водночас, на його переконання, необхідно доносити правову позицію суду до громадян, вживати заходів для скорочення термінів розгляду справ. За словами Голови ВССУ, потребує вдосконалення й організація прийому громадян з метою надання їм правової допомоги та доступу до отримання повної інформації про стан розгляду їх справ. Звертаючись до колег, Леонід Фесенко закликав пам'ятати, що саме суд функціонує для вирішення проблем людей, а не навпаки.

Про незадовільний стан фінансового забезпечення системи господарських судів України у своєму виступі говорив Голова Вищого господарського суду України Віктор Татьков. Він звернув увагу присутніх на проблеми, пов'язані з визначенням витрат на розгляд однієї справи, а також із функціонуванням системи судового збору. Голова Вищого адміністративного суду України Ігор

Темкіжев у своєму виступі зупинився на проблемі фінансування судів адміністративної юрисдикції, зауваживши, що жоден із них не забезпечений належними приміщеннями, і це за наявності штатної недоукомплектованості та надмірного навантаження на суддів. На підтвердження цих слів Ігор Темкіжев навів дані судової статистики: у 2011 році до апеляційних адміністративних судів України надійшло майже 1 млн справ та матеріалів.

Свої міркування щодо окремих проблем висловили також Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Ігор Самсін та заступник Голови Вищої ради юстиції Лідія Ізовітова.

За результатами обговорення колегією Державної судової адміністрації України було ухвалено рішення «Про підсумки роботи Державної судової адміністрації України за 2011 рік» і «Про виконання Державного бюджету України на 2011 рік та про стан фінансового забезпечення судової системи України у 2012 році».

КОЛЕГІЇ

СУДОЧИНСТВО

ЗАДЛЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ТА ПРОЗОРОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО
СУДОЧИНСТВА

Руслан КИРИЛЮК,
Голова Державної судової адміністрації України

СУДОЧИНСТВО

Як відомо, Державна судова адміністрація України здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади. Тому характеризуючи стан організації та діяльності судової системи, насамперед слід зупинитися на питанні навантаження на суддів, основним показником якого є середньомісячне надходження справ і матеріалів на одного суддю з урахуванням їх штатної чисельності у відповідному суді.

За даними судової статистики упродовж 2007 – 2011 р.р. до місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції надійшло 43,2 млн справ і матеріалів. Значне зростання було у 2007 і 2008 роках. У 2009 році спостерігалось скорочення обсягу справ, проте упродовж 2010 і 2011 років знову відбувся їх приріст. Так, у 2007 році надійшло – 8,9 млн справ; середньомісячне надходження на одного суддю місцевого суду становило – 140 справ, суддю апеляційного суду – 11; розглянуто – 8,9 млн справ. У 2008 році надійшло – 10,3 млн справ (на 15,5 відсотка більше, в порівнянні з 2007 роком); навантаження на одного суддю становило: місцевого суду – 152 справи, апеляційного суду – 12 справ; розглянуто – 10,1 млн справ.

У 2009 році надійшло – 6,7 млн справ, що на 34,6 відсотка менше, в порівнянні з попереднім роком; середньомісячне надходження на одного суддю місцевого суду становило 88 справ, апеляційного суду – 30, розглянуто – 6,0 млн справ. У 2010 році до судів надійшло – 7,8 млн справ (відбулося зростання на 15,7 відсотка); до одного судді місцевого суду щомісячно надходило – 104 справи та 29 справ до судді апеляційного суду; розглянуто 7,8 млн (кількість розглянутих справ і матеріалів дорівнює надходженню, проте становить 88,1 відсотка справ і матеріалів, що перебували в провадженні судів).

У минулому році надійшло – 9,4 млн справ, що на 20,5 відсотка більше ніж у 2010 році; середньомісячне надходження на одного суддю місцевого суду становило – 116 справ, на суддю апеляційного суду – 54 справи (у 2011 році зростання навантаження в апеляційних судах зумовлено великим обсягом справ, у яких судові рішення оскаржуються в порядку адміністративного судочинства, а саме справ зі спорів, пов'язаних із соціальними виплатами). Розглянуто 9,3 млн або 89,3 відсотка усіх справ, що перебували на розгляді в судах.

Слід зазначити, що суттєво змінилася й структура справ і матеріалів, які надходили до судів у 2007 – 2011 роках. Раніше в ній переважали справи про адміністративні правопорушення (2007 р. – 66,4 відсотка), нині їх доля складає – 14 відсотків. А частка справ і матеріалів адміністративного судочинства у 2007 році становила лише 3,2 відсотка, у 2011 р. – 52 відсотки.

Питання фінансування, належних умов функціонування судів та діяльності суддів

Законом України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» на забезпечення судів та установ судової системи ДСА України на початку року були передбачені асигнування в обсязі 2527 млн гривень, у тому числі: 2384,9 млн грн за загальним фондом та 142,1 млн грн – за спеціальним фондом. Слід зазначити, що ми неодноразово зверталися до Президента України, Верховної Ради України та уряду з питань незадовільного фінансування судів і необхідності термінового прийняття змін до бюджету. Результатом цього стали два закони «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» та декілька постанов Кабінету Міністрів України, згідно з якими асигнування були збільшені на 403,3 млн гривень, в тому числі: за загальним фондом – на 129,9 млн грн та за спецфондом – на 273,4 млн грн.

З урахуванням вказаних змін асигнування на судову систему склали 2930,3 млн гривень. Це дозволило вчасно розрахуватися за комунальні послуги та енергоносії в 2011 році, погасити заборгованості з виплати вихідної допомоги та довічного грошового утримання суддям, частково збільшити

видатки на оплату праці працівників апеляційних та адміністративних судів. Також протягом 2011 року проведено роботу з погашення кредиторської заборгованості, що утворилася ще в 2008 році за видатками розвитку.

Слід зазначити, що видатки на оплату праці з нарахуваннями у 2011 році становили 73 відсотки бюджету, що свідчить про соціальну спрямованість видатків судової влади. При цьому середньомісячна заробітна плата в судовій системі у 2011 році становила 3196 гривень, в тому числі:

- заробітна плата голови суду – 7830 грн;
- заступника голови – 7190 грн;
- судді – 6577 грн;
- працівника апарату – 2287 грн.

Завдяки запровадженню судового збору, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2012 рік», обсяги фінансування судової системи збільшилися з 2,9 до 4 млрд грн, тобто зросли на 38 відсотків. Це дало змогу ввести в дію положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які регулюють питання суддівської винагороди. При цьому середня заробітна плата по системі становитиме 4918 гривень (зростання на 53,9%), в тому числі:

- голови суду – 15722 гривень (зростання на 100,8 %);

- заступника голови суду – 14294 гривні (зростання на 98,8 %);
- судді – 13592 гривні (зростання на 106,7%);
- працівника апарату суду – 2501 гривня (зростання на 9,4%).

Слід наголосити, що створено передумови стосовно суттєвого поліпшення фінансового становища судів. При розподілі виділених бюджетних асигнувань на 2012 рік були стовідсотково забезпечені видатки на суддівську винагороду з нарахуваннями за рахунок загального фонду та на 66 відсотків – потреба на оплату праці працівників апаратів судів. Поточні видатки (були виділені на рівні минулого року) розподілені між юрисдикціями і судами пропорційно кількості розглянутих справ, що дало можливість рівномірно розподілити ці вкрай обмежені асигнування. Потреба на видатки для сплати комунальних платежів та за енергоносії задоволена повністю, в основному за рахунок спецфонду.

Проте, на жаль, гострим залишається питання оплати праці працівників апаратів судів, зокрема розміру їх заробітної плати. До ДСА України, інших державних органів надходять численні колективні звернення працівників апаратів судів щодо низької оплати праці. На даний час склалася ситуація, коли її рівень є нижчим від прожиткового мінімуму. У зв'язку з цим 23 лютого цього року ми звернулися до Президента, міністра фінансів та голови Комітету Верховної Ради України з питань бюджету про внесення змін до закону про бюджет. У разі вирішення цього питання фінансування видатків у сумі 1437,2 млн гривень на оплату праці працівників апаратів судів та нарахування на фонд заробітної плати в сумі 521,7 млн гривень буде здійснюватися виключно за рахунок загального фонду державного бюджету;

Також буде зменшено розмір видатків спеціального фонду державного бюджету до 900 млн гривень, виходячи з фактичного надходження коштів судового збору за

січень – лютий поточного року та передбачено їх використання на оплату комунальних платежів, енергоносіїв у сумі 126 млн гривень, на поточні видатки для забезпечення здійснення судочинства в сумі 674 млн гривень та на капітальні видатки щодо зміцнення матеріально-технічної бази судів у сумі 100 млн гривень відповідно до Закону України «Про судовий збір».

Забезпечення судів приміщеннями

Одним з основних напрямів діяльності ДСА України є забезпечення судів належними приміщеннями, які б відповідали вимогам щодо здійснення правосуддя. На сьогодні переважна більшість судів розміщується в приміщеннях, не пристосованих для нормальної роботи: немає достатньої кількості залів судових засідань, нарадчих кімнат, приміщень для конвою і підсудних, судових розпорядників, кімнат для прокурорів та адвокатів, свідків. Так, за станом на 1 січня 2012 року із 764 судів загальної юрисдикції (без урахування Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів), організаційне забезпечення яких здійснює ДСА України, лише 107 судів (14%) мають належні умови. Решта приміщень судів потребують реконструкції, добудови або нового будівництва.

Головною причиною такого становища є відсутність відповідного фінансового забезпечення. В державному бюджеті 2011 року на капітальні видатки судам на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт їх приміщень передбачалося 133,4 млн грн (за рахунок спеціального фонду 90,8 млн грн), що майже в 4 рази більше ніж у 2010 році. Проте було профінансовано лише 58,6 млн грн (43,9 %) (за рахунок спеціального фонду 26,1 млн грн).

При цьому вдалося зменшити частку приміщень, які перебувають у незадовільному стані з 59 % на початку 2003 року до 15 % у 2011-му. Також було завершено роботи з ремонту та реконструкції Радомишльського й

Олевського районних судів Житомирської області та Шацького районного суду Волині. За рахунок приміщень ліквідованих військових судів було покращено умови діяльності окремих місцевих та апеляційних адміністративних судів. Відновлено роботи на об'єкті незавершеного будівництва Луцького міськрайонного суду Волинської області, будівництво якого було розпочато ще в 1993 році.

Продовжувалися роботи з реконструкції на об'єкті незавершеного будівництва Апеляційного суду Миколаївської області, Севастопольського апеляційного господарського суду, з капітального ремонту адмін-приміщення Апеляційного суду Харківської області, будівництва приміщення Господарського суду м. Севастополя, який на сьогодні розміщується в аварійному будинку. Практично вже завершені роботи з реконструкції приміщення Харківського апеляційного господарського суду.

Не втрачає своєї актуальності й вирішення питання щодо доступності до судів маломобільних груп населення. Так, із 764 судів жоден не має повної доступності для інвалідів, а 304 суди – лише часткову доступність (пандуси, кнопки виклику). У зв'язку з цим ДСА України в межах повноважень підготовлено пропозиції до проекту Державної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів на період до 2020 року», які надіслано Міністерству праці та соціальної політики України як розробнику цього проекту.

Стан дотримання фінансової дисципліни

Залишок невикористаних асигнувань, перерахованих у доход бюджету в кінці 2011 року, склав 23 419,1 тис. грн, в тому числі 18 665,9 тис. грн за загальним фондом та 4 753, 3 тис. грн за спеціальним фондом. Відповідно до даних фінансових звітів підвідомчих установ за 2011 рік дебіторська заборгованість за загальним фондом держав-

ного бюджету становить 10 473,2 тис. грн, а за спеціальним фондом 1732, 2 тис. грн. За станом на 01.01.2012 року кредиторська заборгованість за загальним фондом державного бюджету становить 3 842,8 тис. грн, а за спеціальним фондом – 2090, 2 тис. грн. Проте кредиторська заборгованість значно зменшилася: за загальним фондом – на 85,9%, а за спеціальним фондом – на 59,2%, в порівнянні з початком минулого року.

Слід зазначити, що неповне використання бюджетних коштів та наявність кредиторської заборгованості свідчить про неефективне управління ними, несвоєчасне вжиття заходів щодо їх перерозподілу та недостатню взаємодію з органами Державної казначейської служби України.

Контрольно-ревізійна робота

Протягом 2011 року в установах судової системи України проведено 104 контрольних заходи, з них контрольно-ревізійним відділом Державної судової адміністрації України – 35 перевірок. Також спеціалісти контрольно-ревізійного відділу ДСА України залучалися до робочих груп Ради суддів господарських судів та Ради суддів загальних судів для здійснення позапланових перевірок щодо вивчення фінансового стану 10 об'єктів контролю. Зазначеними перевітками виявлено факти фінансових порушень на загальну суму 21,2 млн грн, у тому числі фінансових порушень, що призвели до збитків на суму 5,7 млн грн, а саме: незаконних витрат ресурсів на суму 5,5 млн грн, неефективного використання бюджетних коштів на суму 0,3 млн грн та інших порушень фінансової дисципліни на суму 15,4 млн гривень.

Характерними порушеннями є недотримання вимог статті 23 Бюджетного кодексу України, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ, та їх розмірів», постанови Кабінету

Міністрів України «Про оплату праці та щомісячне грошове утримання суддів».

За результатами інвентаризації у багатьох судах виявлено залишки товарно-матеріальних цінностей. У зв'язку з цим слід зазначити, що з метою забезпечення прозорості та фінансової дисципліни Державною судовою адміністрацією України разом із ДП «ІСС» розробляється програмне забезпечення «Електронна система державних закупівель», яка забезпечуватиме прозорість державних закупівель за державні кошти, збір, передачу та обробку інформації щодо цих процедур, підвищення взаємодії підрозділів у рамках їх контролю, доступ до інформаційних ресурсів у сфері державних закупівель, централізоване зберігання електронних примірників документів, розмежування прав доступу користувачів до інформації щодо державних закупівель і аналіз даних щодо конкурсних торгів та закупівель. ектронна система державних закупівель.

Законопроектна робота

За активної участі ДСА України було підготовлено проект Закону України «Про судовий збір», який було прийнято в липні минулого року (набрав чинності з 1 листопада 2011-го), що дозволило ввести в дію положення статей 128, 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в частині виплати суддівської винагороди. Також було підготовлено «Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції», «Положення про службу судових розпорядників та організацію її діяльності», затверджено Інструкцію про порядок передання до архіву місцевого та апеляційного суду, зберігання в ньому, відбору та передачі до державних архівних установ та архівних відділів міських рад судових справ та управлінської документації суду. Крім того, ДСА України підготовлено й здійснюється супроводження в комітетах Верховної Ради України законопроектів, зокрема, щодо:

- оплати праці працівників апаратів суддів;
- окремого порядку розгляду бюджетного запиту стосовно фінансування органів судової влади.

Із метою зменшення витрат на інформування учасників процесу ДСА України розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо надсилання судами загальної юрисдикції судових повісток та інших процесуальних документів на адреси електронної пошти учасників судового процесу)». Окрім того, внесено пропозиції щодо законодавчого врегулювання питання можливої участі осіб у судовому засіданні в режимі відеоконференції, які знайшли своє відображення у відповідному законопроекті. Поряд із цим протягом 2011 року ДСА України було надано близько 170 обґрунтованих роз'яснень, відповідей на листи голів судів і суддів та близько 70 – на листи керівників апаратів судів.

Підвищення кваліфікації працівників апаратів судів

На базі комп'ютерного класу ДСА України з червня 2011 року було проведено 35 навчальних семінарів по роботі з КП «ДЗС» для 500 працівників апаратів судів. На базі Національної школи суддів України проведено (за участі працівників центрального апарату ДСА України) семінари за напрямками:

- основні положення Інструкції з діловодства в адміністративних судах України, затвердженої наказом ДСА України від 15 грудня 2008 року № 134, із застосуванням комп'ютерної програми «Документообіг адміністративних судів»; робота з комп'ютерною програмою «Діловодство загальних судів»; порядок роботи з WEB-порталом «Судова влада України»; порядок роботи з комп'ютерною юридичною базою даних «Ліга: Закон»;
- організація роботи з Єдиним державним реєстром судових рішень;

- порядок оформлення та направлення судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень;

- роль помічників суддів та консультантів в організації контролю за порядком оформлення та направлення судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень.

У 2011 році було організовано та проведено практику для 2978 студентів 25 вищих навчальних закладів. На даний час (стадія пілотного проекту) разом з окремими навчальними закладами за участі Харківського окружного адміністративного суду, проекту Агенства США з міжнародного розвитку «Справедливе правосуддя» вивчається питання щодо апробації програми з підготовки за напрямком «Судове адміністрування», успішне завершення якого може бути використано для створення системи підвищення кваліфікації працівників апаратів судів.

Інформаційне та матеріально-технічне забезпечення

На виконання вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було впроваджено комп'ютерну програму «Документообіг загальних судів» (далі – КП «ДЗС»), яка автоматизує документообіг в місцевих загальних та апеляційних судах областей, міст Києва і Севастополя, Апеляційному суді АРК. У відповідності до зауважень користувачів зазначеної комп'ютерної програми здійснювалося її доопрацювання та оновлення у 2011 р. було розроблено 15 версій вказаної програми).

Для створення базового технічного та технологічного оснащення судів на рівні, що забезпечує можливість створення та функціонування Єдиної судової інформаційної системи ДСА України та ДП «ІСС», були здійснені заходи з побудови локальних обчислювальних мереж у судах (у 2011 році проведено роботи з побудови сертифікованої локальної комп'ютерної мережі в 403 судах, зокрема, в 398 місцевих загальних судах із сумарною кількістю точок підключення 12 168 одиниць та в апеляційному суді з кількістю точок підключення 250).

Також у рамках Спільної програми Європейської Комісії і Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» здійснено реалізацію заходів зі створення корпоративної мережі за рахунок коштів міжнародної допомоги. З метою удосконалення автоматизованого документообігу суду та скорочення витрат на програмне забезпечення, яке перебуває у власності комерційних структур, у 2012 році здійснено заходи щодо запровадження в місцевих господарських, адміністративних судах та відповідних апеляційних судах комп'ютерної програми «Діловодство спеціалізованого суду», місцевих загальних судах та в апеляційних судах областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді АРК комп'ютерної програми «Д-3. Права на власність зазначеної комп'ютерної програми передані державі. Це, у свою чергу, дозволить щорічно зекономити близько 6 млн гривень.

У січні 2012 року було проведено навчальний семінар по роботі з комп'ютерною програмою «Діловодство спеціалізованих судів» для керівників апаратів апеляційних адміністративних судів та осіб, які відповідають за роботу системи у вказаних судах. Також проведено навчання в усіх регіонах країни територіальною службою підтримки технічного адміністратора комп'ютерної програми «Д-3».

Стан забезпечення комп'ютерною технікою

У 2011 році було придбано близько 11,5 тисяч одиниць комп'ютерної та оргтехніки на загальну суму близько 32 мільйони. Зокрема, закуплено: 4,5 тис. персональних комп'ютерів, 125 одиниць серверного обладнання, 450 систем фіксування судового процесу, 5,7 тис. іншої оргтехніки.

Єдиний державний реєстр судових рішень

Як відомо, відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ДСА України здійснює функції держателя Єдиного державного реєстру судових рішень та забезпечує його ведення. За період існування Реєстру (майже п'ять із половиною років) до нього включено близько 21,5 мільйона копій судових рішень. У 2011 році судами загальної юрисдикції на виконання вимог Закону України «Про доступ до судових рішень» до Реєстру надіслано 7 128 628 копій судових рішень. Витрати ж на обслуговування та функціонування Реєстру, роялті з 2005 року склали близько 141 млн гривень. Передача його у державну власність, яка запланована на квітень 2012 року, дасть змогу знести ці витрати до нуля.

Електронний цифровий підпис

Як відомо, копії судових рішень надсилаються до Реєстру виключно в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису. У 2011 році ДСА України проведено відкриті торги із закупівлі послуг електронно-цифрового підпису, що дозволило зменшити його вартість з 420 до 24 гривень. Це, в свою чергу, дало змогу зекономити близько 3 мільйонів гривень лише за один рік.

У лютому 2012-го рішенням Ради суддів України за погодженням із ДСА України затверджено Перелік судових рішень судів загальної юрисдикції, які підлягають внесенню до Реєстру. Також слід наголосити, що незабаром має запрацювати інформаційно-пошукова система «Судова практика» Єдиного державного реєстру судових рішень.

Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень

На виконання вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у 2011

році розпочала функціонувати Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень (далі – Єдина база даних). Із 2012-го права власності на неї передано державі в особі ДСА України, що зменшить витрати на її утримання, які за минулий рік склали близько 54 тис. грн, та дозволить вийти на нульовий роялті.

За період існування Єдиної бази даних в ній зареєстровано близько 7 тис. суб'єктів владних повноважень. Слід зазначити, що відповідно до доручення Президента України від 9 лютого цього року органи влади мають забезпечити подання передбачених законодавством відомостей до Єдиної бази даних до 1 квітня поточного року. Ефективне її функціонування сприятиме економії коштів державного бюджету, що витрачаються судами на поштові відправлення.

Варто відзначити й те, що наказом Державної судової адміністрації України від 15 червня 2011 року № 100 утворено робочу групу з питань інновацій, до складу якої входять представники судів усіх юрисдикцій. Головним її завданням є створення і впровадження інноваційних моделей організаційного забезпечення роботи суду на базі поєднання сучасних концепцій адміністрування та новітніх інформаційних технологій. Першочерговими завданнями робочої групи, зокрема, є:

- виправлення недоліків функціоналу та підтримка користувачів комп'ютерної програми «Документообіг загальних судів» (далі КП «ДЗС»), встановленої в судах;
- розробка концепції та технічного завдання зі створення автоматизованої системи управління справами суду (робоча назва «АСУСС»), що поєднує сучасні моделі адміністрування суду та новітні інформаційні технології.

Відеоконференцз'язок

Із метою забезпечення виконання положень статті 85-3 Кримінально-процесуального кодексу України ДСА Украї-

ни у 2011 році розпочато впровадження системи відеоконференцзв'язку для проведення допиту підсудного в спеціально облаштованих приміщеннях слідчих ізоляторів. Перший досвід застосування системи відеоконференцзв'язку засвідчив її широкі можливості: проведення судових засідань у режимі віддаленої участі засуджених та свідків не тільки забезпечує значне заощадження бюджетних коштів (за даними Державної пенітенціарної служби України лише на доставку підсудних осіб зі слідчих ізоляторів у 2011 році було витрачено понад 20 млн гривень), а й суттєво прискорює строки розгляду кримінальних справ.

Передбачається, що в 2012 році система відеоконференцзв'язку буде введена в експлуатацію в усіх апеляційних судах та слідчих ізоляторах. Також розпочне роботу сучасний дата-центр, що забезпечуватиме зв'язок між судовими органами та державними установами. Запровадження системи відеоконференцзв'язку в судах та в органах дізнання, слідства і прокуратури забезпечить дотримання процесуальних строків розгляду кримінальних справ і слугуватиме зменшенню витрат на відрядження працівників зазначених органів.

Із метою виконання вимог законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» і «Про захист персональних даних», виконання яких координується Державною реєстраційною службою та Державною службою захисту персональних даних через Міністерство юстиції, ДСА України постійно надаються роз'яснення та здійснюються організаційні заходи щодо підключення судів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців і реєстрації баз персональних даних. Так, за 2011–2012 роки до вказаного реєстру підключено близько 300 судів і цей процес триває. Ще близько 1300 баз персональних даних подано на реєстрацію до Держслужби захисту персональних даних.

Окремо слід відзначити, що на базі технологій соціальних мереж була розроблена та підготовлена до впровадження професійна мережа «Феміда». З початком використання сервісів цієї мережі, таких, як ведення власного блогу, обмін думками на тематичних форумах, створення інформаційних повідомлень, використання загального документообігу, судова спільнота ще більше наблизиться до європейських стандартів відкритого та неупередженого судочинства. Також у власність держави передано права на «Веб-портал», Єдину базу даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень, сервіс підтримки діловодства.

І наостанок додам, що 2012 рік має стати роком інформатизації в судах. Одним із таких напрямків є робота над створенням пілотного проекту «Електронний суд» – інформаційно-телекомунікаційної системи, спрямованої на забезпечення прозорості та відкритості системи правосуддя в Україні, підвищення інформованості суспільства про діяльність судів. Такі проекти мають сприяти незалежності, прозорості в діяльності судів та суддів під час здійснення правосуддя, забезпечувати прозорість та доступність інформації для громадян з питань їх діяльності.

Підсумовуючи, зазначу, що діяльність Державної судової адміністрації України, реалізація проектів, про які йшлося (заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційно-технічного характеру), спрямовані на створення умов для повного і незалежного здійснення правосуддя. Користуючись нагодою хочу наголосити й на тому, що потенціал судової системи, інтелектуальна складова її працівників (а це близько 40 тисяч спеціалістів з вищою юридичною освітою) дають нам змогу з оптимізмом дивитися вперед та ставити максимальні завдання. Перекоаний, що лише наша єдність на цьому шляху буде запорукою усіх звершень.

ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЇ

УДК 346.9

**ГОСПОДАРСЬКА ТА
АДМІНІСТРАТИВНА
ЮРИСДИКЦІЇ:
ПРАВАЗАСТОСОВНИЙ
І ПРАВОТВОРЧИЙ
АСПЕКТИ****Володимир КАРАБАНЬ,***кандидат юридичних наук, суддя Вищого господарського суду України,
заслужений юрист України*

ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЇ

У статті детально аналізуються положення Господарського процесуального кодексу і Кодексу адміністративного судочинства, що визначають межі господарської та адміністративної юрисдикцій. Обґрунтовується думка про мету як критерій виокремлення юрисдикцій. Формуються пропозиції про вдосконалення положень законодавства, що визначають зміст господарської та адміністративної юрисдикцій.

Ключові слова: господарська юрисдикція, адміністративна юрисдикція, мета виокремлення юрисдикцій, суб'єкти господарювання, суб'єкти владних повноважень.

Аналізуючи проблеми визначення змісту господарської та адміністративної юрисдикцій, треба чітко розмежовувати їх правозастосовні та правотворчі аспекти. Під правозастосовними аспектами слід розуміти вирішення цієї проблеми на підставі чинного законодавства з метою правильного його застосування. Під правотворчими аспектами розуміється її вирішення на підставі доцільності з метою обґрунтування пропозицій щодо змін та доповнень до законодавства. Цього розмежування не робить Голова Вищого адміністративного суду України (донедавна) О. М. Пасенюк у статті, присвяченій подоланню колізій між господарською та адміністративною юрисдикціями [1]. Констатувавши наявність колізій між юрисдикціями, він не аналізує детально законодавчі положення з метою виявити, як чинне законодавство розмежує господарську та адміністративну юрисдикції, а звертається перш за все до теоретичних засад, на підставі яких мають вирішуватися колізії, і які придатні (якою мірою – це окреме питання) для використання на стадії правотворчості. Це – цілком слушний підхід, якщо йдеться лише про розробку пропозицій щодо вдосконалення законодавства, але він є неприйнятним для вирішення правозастосовного аспекту проблеми.

Слід визнати, що юридична наука і наука господарського процесу всім своїм змістом спрямовані на вирішення правотворчих проблем, тобто проблем удосконалення законодавства. Проблеми правозастосування визнаються негідними «високої теорії», вже не кажучи про ретельне дослідження нормативних текстів. Це підтвердила і публікація добірки статей з проблем господарського судочинства в Україні в журналі «Право України» (2011. – № 6. – С. 4–84). Жоден з авторів не звернув увагу на те, як же застосовувати фундаментальні положення Господарського процесуального кодексу, що визначають зміст господарської юрисдикції, хоча ця проблема потребує якнайвищого професійного і наукового рівня для її вирішення.

Спробуємо розглянути спочатку питання про законодавчі основи вирішення колізій між господарською та адміністративною юрисдикціями. Відповідні законодавчі положення далекі від досконалості, але ж у будь-якому разі суди зобов'язані працювати з наявним законодавчим матеріалом, виявляти максимальну повагу до закону, а не перебирати на себе функції законодавця тільки тому, що законодавець ускладнив чи нечітко виклав певні нормативні положення.

Частина 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) визначає завдання цього Кодексу як захист прав, свобод і інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень при здійсненні ними владних управлінських функцій. При цьому будь-які винятки з цього законодавчого положення, що визначає зміст адміністративної юрисдикції, не встановлюються. З іншого боку, до завдань КАС не віднесено захист прав суб'єктів владних повноважень у публічно-правових відносинах. Щоправда, відсутність вирішення

цього питання у ч. 1 ст. 2 КАС не перешкоджає вирішенню його в інших статтях цього Кодексу.

Що стосується віднесення ч. 1 ст. 2 КАС усіх без винятку справ, у яких захищаються права, свободи та інтереси фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, то переважному застосуванню перед положенням ч. 1 ст. 2 КАС, яке встановлює завдання КАС (а тому є найбільш загальним), підлягає ч. 2 ст. 2 КАС, яка передбачає можливість оскарження до адміністративного суду будь-яких рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли «щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження». Отже, в усіх випадках, коли встановлено інший порядок судового провадження, рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень не можуть бути оскаржені до адміністративного суду. Це застереження є підставою для переважного застосування будь-яких законодавчих положень, у тому числі й прийнятих раніше КАС, перед положенням ч. 1 ст. 2 КАС, яка встановлює завданням останнього захист осіб від будь-яких порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Треба погодитись із загальним методологічним правилом, відповідно до якого правові норми, що підпадають під застереження «крім випадків, коли законодавством встановлено інше», підлягають переважному застосуванню перед загальними правилами, хоч би такі правові норми і були встановлені раніше. Навіть вказівка на можливість застосування раніше прийнятих законів лише в частині, в якій вони не суперечать новому законодавчому акту (п. 13 розд. XII «Прикінцеві та перехідні положення» КАС) не перешкоджає застосуванню раніше вста-

новлених законодавчих норм, що підпадають під застереження «крім випадків, встановлених законом».

До проблеми змісту адміністративної юрисдикції законодавець звертається і в п. 1 ст. 3 КАС, визначаючи справи адміністративної юрисдикції як публічно-правові спори за участю хоча б з однієї сторони суб'єкта владних повноважень, який здійснює владні управлінські функції. Із цього визначення випливає загальне правило, яке значно розширює зміст адміністративної юрисдикції (за рахунок справ за позовами суб'єктів владних повноважень до фізичних і юридичних осіб). Але воно як загальне не може конкурувати при правозастосуванні, зокрема, з ч. 2 ст. 2 КАС, яка вище вже аналізувалася. Крім того, логіка законодавства дає підстави стверджувати, що правові норми, які впливають із визначень понять, не можуть застосовуватись у супереччя іншим правовим нормам.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 КАС «юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок їх судового вирішення». Тут, як і в ч. 1 ст. 3 КАС, юрисдикція адміністративних судів розширена порівняно з частинами 1 та 2 ст. 2 КАС, оскільки передбачається розгляд адміністративними судами справ за зверненнями не тільки осіб, права яких порушені суб'єктами владних повноважень, а й за зверненнями останніх. Частина 2 ст. 4 КАС у частині поширення юрисдикції адміністративних судів на спори за заявами суб'єктів владних повноважень кореспондується з п. 1 ст. 3 КАС, який згадувався вище. Разом із тим ч. 2 ст. 4 КАС встановлює спеціальну норму-виняток, згідно з якою до юрисдикції адміністративних судів не належать спори, для яких законом встановлений інший порядок їх судового вирішення. Ця спеціальна правова норма підлягає переважному застосуванню пе-

ред ч. 1 ст. 2 і п. 1 ст. 3 КАС.

Частина 2 ст. 4 КАС водночас розширює і коло справ, які не розглядаються адміністративними судами (за рахунок справ за зверненнями суб'єктів владних повноважень, щодо яких встановлено інший порядок їх судового вирішення). Отже, вона виключає з адміністративної юрисдикції тільки справи, віднесені до інших юрисдикцій, а як загальне правило визнає всі публічно-правові спори такими, що належать до адміністративної юрисдикції.

Частина 1 ст. 17 КАС поширює адміністративну юрисдикцію на «правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктами владних повноважень владних управлінських функцій», що кореспондується з п. 1 ст. 3 КАС і базовим правилом ч. 2 ст. 4 КАС та доповнює сферу адміністративної юрисдикції правовідносинами, пов'язаними з формуванням суб'єкта владних повноважень. Тут же уточнюється, що спори за зверненнями суб'єктів владних повноважень належать до адміністративної юрисдикції у випадках, встановлених Конституцією та законами. Це правило частково кореспондується з ч. 2 ст. 4 КАС, яка до адміністративної юрисдикції відносить усі спори, крім спорів, для яких встановлено інший порядок їх судового вирішення, і частково конкурує з ч. 2 ст. 4 КАС. Ця конкуренція полягає в тому, що остання виключає з адміністративної юрисдикції тільки справи, віднесені до іншої юрисдикції, а п. 5 ч. 2 ст. 17 КАС виключає з адміністративної юрисдикції всі справи, не віднесені до цієї юрисдикції. Зазначена конкуренція вирішується на користь п. 5 ч. 2 ст. 17 КАС, дія якого поширюється тільки на спори за зверненнями суб'єктів владних повноважень, а отже, ця норма є спеціальною порівняно з встановленою ч. 2 ст. 4 КАС. Належність публічно-правового спору за зверненням суб'єкта владних повно-

важень до адміністративної юрисдикції має бути встановлена законом. Якщо ж така належність не встановлена, то спір не може розглядатися адміністративним судом.

Можна зауважити на адресу законодавця, що не треба було ускладнювати нормативний матеріал до такого ступеня, що пересічний суддя не може збагнути зміст законодавчих положень не тільки з урахуванням перевантаженості роботою, а й узагалі. Але це не є приводом для відмови від раціонального пошуку змісту законодавчих положень та для їх інтуїтивної інтерпретації. Замість того, щоб один раз вирішити питання про належність певних спорів до адміністративної юрисдикції, законодавець формулює суперечливі правила з цього приводу в ст. 1, частинах 1, 2 ст. 2, ст. 4, ст. 17 КАС. Питання виявляється настільки ускладненим, що ніхто не звертається до раціональних методів вирішення суперечностей між названими законодавчими положеннями, і навіть наукові дискусії з цього приводу ведуться не шляхом раціонального тлумачення нормативних положень, а суто інтуїтивно.

Тепер слід проаналізувати положення Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК), що визначають зміст господарської юрисдикції, що також є складним завданням. Як у КАС законодавець звертається до визначення адміністративної юрисдикції у цілій низці статей, так і в ГПК про господарську юрисдикцію йдеться у декількох статтях (1, 2, 12), замість того, щоб один раз вичерпно визначити зміст господарської юрисдикції і більше до цієї проблеми не повертатись. Принагідно зауважимо, що аналіз перелічених законодавчих положень свідчить про необхідність вжиття заходів, спрямованих на кардинальне підвищення рівня законодавчої техніки.

Із першого погляду складається враження, що у статтях 1, 2 і 12 ГПК йдеться

про різні речі: у ст. 1 – про право звернення до господарського суду; у ст. 2 – про обов'язок суду порушити справу, у ст. 12 – про підвідомчість спорів господарським судам.

Проте логічне опрацювання цих законодавчих положень свідчить, що вони вирішують питання змісту господарської юрисдикції, але вирішують дещо по-різному, тобто породжують колізії. Звернення до господарського суду і «порушення справ у господарському суді», розгляд і вирішення справи – це явища, пов'язані як попередні і наступні. Якщо закон надає особі право звернутися до господарського суду, то суд зобов'язаний «порушити справу». Якщо суд зобов'язаний «порушити справу», то логічно дійти висновку, що він зобов'язаний її розглянути й вирішити. І навпаки: якщо в господарського суду є повноваження вирішувати справи, то є і повноваження їх розглядати; якщо є повноваження розглядати справи, то є й повноваження їх порушувати; якщо в суду є повноваження порушувати справу, то у відповідних осіб має бути право звертатися до суду з позовними заявами. Отже, статті 1, 2, 12 ГПК визначають зміст господарської юрисдикції. Тому треба виявити колізії між цими законодавчими положеннями і спробувати їх вирішити.

Частина 1 ст. 1 ГПК встановлює: «Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності... мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських спорів за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів...». У даному законодавчому положенні словосполучення «в установленому порядку набули статусу суб'єкта

підприємницької діяльності» відноситься лише до слова «громадяни», що впливає з аналізу зв'язку слів у реченні, в якому викладено цитоване законодавче положення, тобто шляхом синтаксичного тлумачення, і не має викликати будь-яких сумнівів. Отже, до господарського суду вправі звертатись будь-які юридичні особи і громадяни-підприємці. Проте ч. 1 ст. 1 ГПК передбачає можливість звернення до господарського суду «згідно з встановленою підвідомчістю господарських спорів». Отже, юридичні особи мають право звертатися до господарського суду, але не завжди, а за умови дотримання встановленої підвідомчості.

Стаття 2 ГПК покладає на господарський суд обов'язок порушувати справи за позовними заявами підприємств і організацій. Тут вказівки на установи та юридичні особи (як у ст. 1 ГПК) взагалі немає. Виникає питання, в який спосіб має вирішуватися колізія між статтями 1 та 2 ГПК? Взагалі таких грубих колізій законодавець не має права допускати, але ж допускає, а у судів немає іншого виходу – їм треба такі колізії вирішувати.

Ні наука, ні судова практика не опрацювали правил вирішення подібних колізій. Лише останнім часом із друку вийшла книга, де на чинних положеннях законодавства опрацьовані рекомендації щодо вирішення такого роду колізій [2, с. 267–328]. Згідно з цими рекомендаціями такі колізії мають вирішуватися за допомогою висновку від протилежного з правила, що має більш вузьку сферу дії (в даному випадку – з правила, встановленого абз. 2 ч. 1 ст. 2 ГПК) та переважного застосування правила, що має більш широку сферу дії (в даному випадку – це ч. 1 ст. 1 ГПК). Отже, зазначення в ч. 2 ст. 1 ГПК і абз. 2 ч. 1 ст. 2 ГПК, що державні та інші органи мають право звертатись до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами, не позбавляє їх (за наявності ста-

туса юридичної особи) права звертатися до господарського суду на підставі ч. 1 ст. 1 ГПК, навіть якщо право звертатися до господарського суду і не встановлено спеціально. При цьому встановлення в ч. 1 ст. 1 ГПК права юридичних осіб звертатися до господарського суду за захистом своїх прав стосовно державних органів цілком припустимо було б інтерпретувати як право звернення за захистом тих прав, які державному органу надані стосовно суб'єктів господарювання та інших осіб.

У п. 1 ч. 1 ст. 12 ГПК формулюється загальне правило, відповідно до якого господарським судам підвідомчі спори, що виникають не тільки з указаних тут підстав, а й з інших підстав. При цьому встановлюється виняток, зокрема, для спорів, що виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду та адміністративних судів. Отже, публічно-правові спори, не віднесені до компетенції зазначених судів, підвідомчі господарським судам.

Вище наведено висновок, що відповідно до положень КАС спори за зверненнями суб'єктів владних повноважень належать до адміністративної юрисдикції за умови, що така належність встановлена законом. Якщо ж така належність не встановлена, спори за зверненням суб'єктів владних повноважень належать до господарської юрисдикції, якщо тільки вони не віднесені «до відання інших органів». Це стосується і випадків, коли адміністративно-господарські санкції застосовуються або за рішенням суду, або за рішенням відповідного суб'єкта владних повноважень, але останній звертається до суду в зв'язку з відмовою суб'єкта господарювання виконати рішення про застосування адміністративно-господарської санкції.

Стосовно визначення юрисдикційної належності земельних спорів суперечлива ситуація склалась у результаті дії

цілої низки чинників: 1) деяке розширення поняття влади за межі понять державної влади і владних повноважень, які надаються органам Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, а інколи – й іншим суб'єктам. Стало недоречно вести мову про владу, яка надається роботодавцям стосовно працівників, а потім – і про владу як можливості, що дає право власності. Це – загальний (філософський) підхід, що не ґрунтується на законодавстві, а тому неприйнятний для юридичної сфери; 2) деяке розширення поняття управління за рахунок віднесення до його змісту так званого управління майном. Останній термін з'явився з тієї причини, що державне й комунальне майно передається державним і комунальним підприємствам, але при цьому за державними органами залишаються окремі повноваження власника, які суто умовно позначили як управління майном, хоч управління, за логікою речей, спрямовується безпосередньо не на речі, а на людей; 3) прийняття Конституційним Судом 01.04.2010 р. рішення, яким, з урахуванням ненормативного (широкого) розуміння понять влади і управління, було визнано, що при розпоряджанні землями органи місцевого самоврядування діють як суб'єкти владних повноважень, що виконують владні управлінські функції; 4) прийняття 27.04.2010 р. Судовою палатою в адміністративних справах Верховного Суду України постанови, якою земельні спори за участю органів місцевого самоврядування поділені на публічно-правові і цивільно-правові; 5) здійснення такого ж поділу земельних спорів за участю державних органів і органів місцевого самоврядування в постанові пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 р.; 6) тенденція до розширення участі держави і територіальних громад у приватних правовідносинах, що отримала відображення у

статтях 13, 14, 56 Конституції України, статтях 167–176 ЦК.

Видається, що поняття влади не повинно виводитись за межі поняття публічної влади, а поняття управління не повинно виводитись за межі поняття управління суб'єктами. Тоді органи державної влади та органи місцевого самоврядування, здійснюючи правомочності щодо розпоряджання майном, яке належить державі чи територіальній громаді на праві власності, не вважатимуться суб'єктами владних повноважень, що виконують управлінські функції, а питання юрисдикційної належності земельних спорів за участю зазначених органів буде вирішено саме собою на підставі чинного законодавства і без внесення до останнього змін і доповнень.

За наявності публічно-правового і цивільно-правового спору щодо реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності та права на них при буквальному тлумаченні відповідних положень КАС і ГПК дійсно можна дійти висновку, що спочатку може бути вирішена адміністративна справа про реєстрацію, потім – цивільна чи господарська справа про право інтелектуальної власності, на яке претендують треті особи, і нарешті, за результатами розгляду цивільної чи господарської справи постановою в адміністративній справі може бути скасована за новоявленими обставинами. Але ж в Україні визнається і діє принцип верховенства права, який, зокрема, зобов'язує суди не приймати рішень, що суперечать природі людини, яку Бог створив розумною та наділив моральними почуттями. Хіба було розумним так ускладнювати захист прав людини, що треба тричі звертатись із заявами до судів практично з одного й того ж питання? Тому за наявності одночасно і цивільно-правового, і публічно-правового спору щодо права інтелектуальної власності та відповідної реєстрації спори мають повністю вирі-

шуватись господарським судом (за відповідності складу сторін вимогам ГПК). Адміністративні суди такі спори комплексно вирішувати не можуть, оскільки не вправі залучити до участі у справі третю особу, яка претендує на визнання її права на об'єкт інтелектуальної власності, а господарський суд може залучити до участі у справі орган, що здійснює реєстрацію, тому що йому таке право надано.

Господарські суди вже сьогодні, посилаючись на принцип верховенства права, можуть приймати рішення про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності, визнавати водночас незаконною і скасовувати раніше здійснену реєстрацію та зобов'язувати відповідний державний орган здійснити реєстрацію на ім'я особи, за якою господарський суд визнав право на об'єкт інтелектуальної власності.

Аналогічно у спорах про цивільне право на земельну ділянку або на інший об'єкт нерухомого майна господарські суди могли б одночасно вирішувати і спір про цивільне право, і питання про визнання незаконною раніше здійснену реєстрацію, і питання про здійснення реєстрації права на земельну ділянку чи на інший об'єкт нерухомого майна тієї особи, за якою господарський суд визнав таке право. Знову ж таки нагадаємо, що адміністративний суд вирішувати публічно-правові спори про реєстрацію прав може, але не може вирішувати цивільно-правові спори.

Викладене не виключає розгляду й вирішення адміністративними судами спорів про реєстрацію за відсутності спору про право цивільне або у випадках, коли особа за наявності спору про право цивільне вирішила захищати лише право, що існує в публічних правовідносинах.

Питання про юрисдикційну належність спорів за участю органів Антимонопольного комітету України щодо визнан-

ня недійсними їх рішень і спорів щодо оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, який здійснює розпорядження державним матеріальним резервом, вирішується з урахуванням такого. Відповідно до статей 30, 44, 60 Закону «Про захист економічної конкуренції» рішення органів Антимонопольного комітету України оскаржуються в господарському суді. Стаття 15 Закону «Про державний матеріальний резерв» також передбачає, що справи стосовно оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, який здійснює управління державним матеріальним резервом, належать до юрисдикції господарських судів. Пізніше було прийнято КАС, п. 13 розд. VII «Прикінцеві та перехідні положення» якого не допускає застосування законів, що суперечать цьому Кодексу. Це є підставою для твердження, що названі вище закони, які відносять відповідні публічно-правові спори до юрисдикції господарських судів, не застосовуються в частині, що суперечить КАС. Але ж ч. 2 ст. 4 КАС відносить до юрисдикції адміністративних судів усі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення. Це застереження означає, що зберегли чинність положення раніше прийнятих законів, які відносять до компетенції господарських судів певні публічно-правові спори, зокрема згадані вище положення Закону «Про захист економічної конкуренції» і Закону «Про державний матеріальний резерв».

Отже, відповідно до чинного законодавства спори щодо оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України і рішень центрального органу виконавчої влади, який здійснює управління державним матеріальним резервом, належать до господарської юрисдикції. Тим більше, немає підстав для віднесення до адміністративної юрисдикції спорів про стягнення сум адмі-

ністративно-господарських санкцій за рішеннями органів Антимонопольного комітету України і сум штрафних санкцій – за рішеннями центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним матеріальним резервом, оскільки такі спори можуть бути віднесені до адміністративної юрисдикції тільки спеціальними законами (п. 5 ч. 2 ст. 17 КАС). У правозастосовному аспекті тут відсутній предмет для дискусії.

Спори за позовами про визнання незаконними (протиправними) та скасування рішень органів державної податкової служби є публічно-правовими і належать до адміністративної юрисдикції. Але підстав для віднесення до адміністративної юрисдикції спорів за позовами органів державної податкової служби про стягнення своєчасно не сплачених податків і зборів немає, оскільки спори за позовами суб'єктів владних повноважень відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 17 КАС розглядаються адміністративними судами «у випадках, встановлених Конституцією та законами України». Оскільки ж таке не встановлено, діє загальне правило ч. 1 ст. 12 ГПК, яка відносить до господарської юрисдикції спори, як названі у цій частині, так і з інших підстав.

І вже зовсім неправомірною є постановка питання про юрисдикційну належність спорів, що виникають при укладенні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, що укладаються на підставі державного замовлення і при здійсненні державних закупівель. Це – господарські договори (ч. 3 ст. 179, ст. 183 ГК), спори, що виникають при їх укладенні, зміні, розірванні та виконанні, належать до юрисдикції господарських судів відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 12 ГПК.

Викладене стосується правозастосовних аспектів проблеми розмежування господарської та адміністративної юрисдикцій. Тепер звернемося до правотворчих аспектів цієї проблеми. О. М. Пасе-

нюк звертає увагу на те, що суб'єктний склад спірних правовідносин не є надійним засобом розмежування юрисдикцій і, з посиланням на деяких авторів, стверджує, що застосування зазначеного критерію розмежування юрисдикцій створює небезпеку віднесення до різних юрисдикцій однорідних за своїм змістом правовідносин [1, с. 8]. Важко зрозуміти, в чому ж тут небезпека, як і у віднесенні до однієї й тієї ж юрисдикції різнорідних за своїм змістом відносин. Законодавець виявляє мудрість, турботу про людей, коли він далекі від кримінального права спірні цивільні правовідносини щодо відшкодування шкоди, заподіяної злочинцем, відносить до юрисдикції суду, що розглядає кримінальну справу. Та й ст. 162 КАС передбачає можливість прийняття адміністративним судом постанови про стягнення з відповідача коштів, хоч це – не публічно-правові, а приватноправові правовідносини.

При встановленні цих правил законодавець орієнтувався якраз на суб'єктний склад правовідносин, а не на їх однорідність. Якщо глибше вникнути в цю проблему, то можна зрозуміти, що і суб'єктний склад відповідних правовідносин мало турбував законодавця, оскільки реально він вибирав найбільш доцільне рішення з точки зору інтересів осіб, права яких необхідно захищати. Заради цього законодавець знехтував однорідністю правовідносин, а суб'єктний склад також навряд чи був тим чинником, на який орієнтувався законодавець. Отже, мета, яку ставив перед собою законодавець, є основним критерієм виокремлення юрисдикцій. Тому непереконливим є твердження, що підхід, за яким межі господарської юрисдикції мають визначатися сферою дії Господарського кодексу, є помилковим, хибним, оскільки критерієм виділення судової юрисдикції є галузі права, а не галузі законодавства [1; с. 9].

Більш переконливим є протилежне твердження. Давно минув той час, коли критеріями виокремлення галузей права визнавалися тільки предмет і метод регулювання. Тепер на перший план вийшла мета правового регулювання, а відтак, галузі права і галузі законодавства за своїм змістом стали значно більш близькими, а критерій їх розмежування перестав бути чітким. Тому твердження, що критерієм виокремлення юрисдикцій є галузі права, а не галузі законодавства, означає вибір вкрай невизначеного критерію.

Якщо за критерій виокремлення юрисдикцій взяти мету, то можна побачити, що мета виокремлення господарської юрисдикції – обслуговування юрисдикційних потреб економічної сфери. Цивільна юрисдикція покликана захищати цивільні права фізичної особи.

У виокремленні адміністративної юрисдикції була велика мета – сприяти здійсненню історичного повороту від держави, що стоїть над людиною, до держави, яка підпорядкована інтересам людини. Включення до ст. 1 Конституції України положення про те, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, не означає, що держава в Україні підпорядкована інтересам людини, скільки б Конституційний Суд України не посилався на встановлену в ст. 1 Конституції норму як на норму прямої дії. Перед Україною, перед Українським народом стоїть історичне завдання – підпорядкувати державу інтересам суспільства. У міру такого підпорядкування Україна буде наближатись до оптимальної організації суспільства, в якому на базі реалізації трудового, творчого потенціалу людей зростатиме економіка, розквітатимуть докільля і сама людина. Про цю велику мету забули політики, забули й керівники державних органів, які (органи) створені й фінансуються для того, щоб сприяти їй досягненню.

Скларося, однак, так, що адміністра-

тивну юрисдикцію стали більше цікавити інші питання. І закономірно постає питання, а чи вдалося зробити за допомогою системи адміністративних судів хоч один невеликий крок у напрямку до створення в Україні сучасної держави, що підпорядкована інтересам людини?

Правотворчі аспекти проблеми розмежування господарської та адміністративної юрисдикцій визначаються і тим, що охоплюється поняттям юридичної (правотворчої) техніки. Дуже вже невдало викладені положення ГПК і КАС, які визначають господарську та адміністративну юрисдикції. Існує потреба у значному підвищенні рівня законодавчої техніки, яка має бути прагматично спрямованою, дебюрократизованою. Законодавчі акти треба очистити від положень, призначення яких не розуміють самі розробники відповідних законопроектів.

Якщо з урахуванням викладеного проаналізувати положення КАС і ГПК, де йдеться про зміст адміністративної та господарської юрисдикцій, то необхідно зробити такі зауваження. Справа адміністративної юрисдикції (адміністративна справа) визначається у п. 1 ст. 3 КАС через перелік видів спорів, що вирішуються в порядку адміністративного судочинства. Оскільки ці види спорів визначаються у ст. 17 КАС більш детально, справи адміністративної юрисдикції мають розумітися так, як це впливає із вказаної статті. Отже, будь-якого сенсу у визначенні справи адміністративної юрисдикції в п. 1 ст. 3 КАС не було. З іншого боку, включення цього визначення породжує колізії між ним та ст. 1, ч. 1 ст. 2, ст. 17 КАС. Тому п. 1 ст. 3 КАС підлягає вилученню з цього Кодексу.

Стаття 1 КАС встановлює призначення, тобто мету, цього Кодексу. Розробникам його проекту свого часу не вдалося ясно визначити мету, яка б могла слугувати для телеологічного тлумачення правових норм, що містяться в КАС. Відтак,

ст. 1 КАС підлягає вилученню з цього Кодексу. Якщо законодавець вважає за доцільне, він би міг встановити в ст. 1 КАС мету, про зміст якої йшлося вище.

Визначене у ч. 1 ст. 2 КАС завдання цього Кодексу є саме собою зрозумілим. З античних часів судочинство здійснює захист прав. Тому, якщо є зрозумілим зміст юрисдикції, то є зрозумілим і завдання відповідного судочинства. Відтак, ч. 1 ст. 2 КАС треба вилучити. Можливо, цю частину доцільно було б залишити, змінивши формулювання завдання. Варіантом могло б стати визначення завдання як забезпечення дії у процесуальних правовідносинах принципу верховенства права, оскільки посилення на верховенство права у п. 1 ст. 7 КАС належно не визначає регулятивну роль цього принципу для адміністративного судочинства. Можливо, формулювання завдання в ч. 1 ст. 2 КАС доцільно змінити, зазначивши завдання у сфері матеріальних правовідносин, а не зводячи його визначення до банального твердження, доповненого скороченим розкриттям змісту адміністративної юрисдикції. На додаток до викладеного підкреслимо, що ч. 1 ст. 2 КАС є колізійною стосовно ч. 2 цієї ж статті, п. 1 ст. 3, ст. 17 КАС.

Частина 2 ст. 2 КАС, якщо при її тлумаченні враховувати зв'язок попереднього правового явища (можливості звернення до адміністративного суду) і наступного (сфери адміністративної юрисдикції), за змістом нічим не відрізняється від ч. 2 ст. 4 КАС. Тому ч. 2 ст. 2 КАС треба вилучити з цього Кодексу. Частина 2 ст. 4 КАС також не встановлює нічого такого, що не визначено у ст. 17 КАС, і її також слід вилучити. До того ж, за існуючої редакції ч. 2 ст. 2 і ч. 2 ст. 4 КАС між ними, з одного боку, і ч. 1 ст. 17 КАС, з іншого, виникає колізія внаслідок того, що в ч. 2 ст. 2 і ч. 2 ст. 4 КАС немає зазначення управлінських функцій, а в ч. 1 ст. 17 КАС – є (до речі, як і в ч. 1 ст. 2).

Що стосується ст. 17 КАС, то вона повинна розгорнуто визначити зміст адміністративної юрисдикції і при цьому не перетворитися на лекцію, коли професор роз'ясняє, які, зокрема, спори належать до адміністративної юрисдикції, а які – не належать (теж «зокрема» виходячи із змісту ч. 3 ст. 17 КАС, але без прямого зазначення, що «зокрема»).

У положеннях ГПК, що визначають зміст господарської юрисдикції, теж багато недоліків, але їх менше, ніж у КАС, оскільки до розробки проекту ГПК не були залучені науковці. Тому в останньому немає положень ні про призначення (мету) Кодексу, ні про завдання. Немає тут і положення, що визначало б справу господарської юрисдикції чи адміністративну справу. Натомість послідовно, хоч і суперечливо, в ГПК викладені положення про звернення до господарського суду, про порушення справи (ст. 2) і про підвідомчість справ господарським судам (ст. 12). Ми вже підкресливали, що звернення до суду, порушення справи і підвідомчість (повноваження господарського суду розглядати і вирішувати справи) – це пов'язані правові явища. Тому деталі права на звернення до суду мають бути встановлені правовими нормами, але не в ст. 1 ГПК, і в них не повинні зачіпатися питання юрисдикції.

Стосовно обов'язку суду «порушити справу» також мають встановлюватись спеціальні правила, але – на самому початку ГПК, і при цьому не повинна зачіпатись проблема господарської юрисдикції. Отже, статті 1, 2 ГПК треба вилучити з цього Кодексу. Що стосується підвідомчості справ господарським судам, то вона має бути визначена розгорнуто, логічно й послідовно із зазначенням належності до господарської юрисдикції спорів, що виникають із правовідносин між суб'єктами господарювання, з одного боку, і юридичними особами (крім суб'єктів владних повноважень), – з іншого, із правовідно-

син між іншими юридичними особами (крім суб'єктів владних повноважень). До підвідомчості господарських судів повинні бути віднесені також спори між суб'єктами господарювання та юридичними особами, з одного боку, та юридичними особами – суб'єктами владних повноважень, що не здійснюють у спірних правовідносинах владних управлінських функцій, – з іншого. Інша категорія справ, що мають бути віднесені до господарської юрисдикції, – це справи, які виникають із публічних правовідносин, у яких позивачем є суб'єкт владних повноважень, а відповідачем – суб'єкт господарювання або юридична особа, що не

є суб'єктом господарювання. До господарської компетенції мають бути віднесені також справи за позовами суб'єктів господарювання або юридичних осіб, що не є суб'єктами господарювання, до суб'єктів владних повноважень про визнання недійсними їх рішень, незаконними їх дій чи бездіяльності у випадках, передбачених законом, а також справи, які зазначаються у пунктах 2, 4, 5 і 6 ч. 1 ст. 12 ГПК.

Викладене в цій статті доцільно було б враховувати при здійсненні правосуддя в господарських і адміністративних судах та при внесенні змін і доповнень до ГПК і КАС.

Використані джерела:

1. Пасенюк О. Колізії між адміністративною і господарською юрисдикцією: шляхи їх подолання / О. Пасенюк // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2011. – № 2. – С. 3–23.

2. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: в 4 т. – Т. 4. Методологія тлумачення нормативно-правових актів. – К. : Юридична книга, 2008. – 848 с.

Владимир КАРАБАНЬ. Хозяйственная и административная юрисдикции: правоприменительные и правотворческие аспекты.

В статье детально анализируются положения Хозяйственного процессуального кодекса и Кодекса административного судопроизводства, которые определяют пределы хозяйственной и административной юрисдикций. Обосновывается мысль о цели как критерии выделения юрисдикций. Формируются предложения об усовершенствовании положений законодательства, которые определяют содержание хозяйственной и административной юрисдикций.

Ключевые слова: хозяйственная юрисдикция, административная юрисдикция, цель выделения юрисдикций, субъекты хозяйствования, субъекты властных полномочий.

Volodimir KARABAN. Commercial and administrative jurisdiction: enforcement and law-making aspects.

The provisions of the Commercial and Procedural Code of Ukraine and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine defining the limits of economic and administrative jurisdiction are examined in the article. The idea of the purpose as the criteria of jurisdictions separation is substantiated. The proposals for the improvement of legislation determining the content of economic and administrative jurisdictions are formulated in the article.

Key words: economic jurisdiction, administrative jurisdiction, purpose of jurisdictions separation, (economic) entities, subjects of powers.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Павло ГВОЗДИК,
кандидат юридичних наук, доцент,
суддя Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ

У статті досліджуються питання взаємовпливу управлінських факторів та екологічного законодавства, правового забезпечення органів виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища, аналізуються основні проблеми, що виникають у процесі законодавчого врегулювання управлінської діяльності у відповідній сфері.

Ключові слова: екологічне право, екологічне законодавство, нормативно-правовий акт, державне управління, функції управління, природокористування, охорона довкілля.

Під державним управлінням розуміється діяльність уповноважених органів держави, що має виконавчий і розпорядчий характер й полягає в організуючому впливі на суспільні відносини. Під кутом зору здійснення державного управління в законодавстві сформульовано багато положень, що визначають систему органів держави з управлінськими функціями, методи та форми організації їх діяльності, критерії оцінки з їх боку об'єктів, що перебувають під управлінськими впливами. Зв'язок законодавства з державним управлінням настільки тісний, що зміни в останньому одразу ж позначаються на змісті та структурі екологічного законодавства, викликають відповідні зміни в законах та інших нормативно-правових актах, або ж появу нових законів, що мають врегулювати відокремлену сферу державного управління. Цей зв'язок державного управління та екологічного законодавства настільки очевидний, що викликав спеціальні дослідження (Ю.С. Шемшученка, Н.Р. Малишевої, М.І. Малишка, В.М. Комарницького, Н.Д. Красилич, В.В. Костицького, М.І. Єрофеева, А.П. Гетьмана, В.В. Петрова, М.М. Бринчука, А.Л. Деркача, С.М. Шершуна,

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

В.Я. Шевчука та ін.) з відповідного питання, яке не втратило своєї актуальності й сьогодні.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Насамперед відзначимо загальний організуючий вплив екологічного законодавства на управлінську діяльність у даній сфері. Це здійснюється через систему норм-цілей, норм-завдань, норм-принципів, норм-правил та інших норм, що встановлюють загальні установки, котрі орієнтують на досягнення певних результатів. Ці установки є загальними як для тих, хто має їх виконувати в процесі виробничої та іншої господарської діяльності, так і для тих, хто має здійснювати контроль за їх додержанням, визначати програми заходів з охорони довкілля, раціоналізації природокористування на державному та регіональному рівнях, вирішувати питання фінансового й матеріально-технічного забезпечення природоохоронних заходів. Завдяки цьому діяльність багатьох суб'єктів набуває єдності, оскільки орієнтована на досягнення однакових цілей та виконання єдиних завдань. Єдині для усіх екологічні установки дають змогу говорити однією мовою управлінцям та природокористувачам, коли оцінюються природоохоронні програми, досягнуті екологічні результати, наслідки виконання заходів з охорони довкілля, відновлення природних ресурсів.

По-друге, в нормативно-правових актах визначається склад та повноваження органів державного управління у даній сфері, відповідальних за реалізацію державної екологічної політики, уповноважених вирішувати увесь комплекс питань технічного, фінансового, адміністративного та іншого характеру у сфері взаємодії суспільства і природи. Це дозволяє чітко визначити сферу дії кожного органу, розмежувати його повноваження від повноважень інших органів, встановити, в разі потреби, порядок їх взаємодії при прийнятті тих чи інших

рішень екологічного характеру. Склад та повноваження зазначених органів визначається в різних законах та інших нормативно-правових актах. Так, найбільш суттєві повноваження у цій сфері органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначаються у Конституції України (статті 85, 106, 116, 143 тощо). Більш детально вони визначені в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища", який фокусує увагу на повноваженнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих рад, їх виконавчих органів, місцевих державних адміністрацій, спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади у даній сфері. Стосовно окремих напрямків організації природоохоронної діяльності, які відбивають чи особливості сфери, де вони виникають, чи сфери, де виявляються негативні наслідки господарської діяльності, повноваження відповідних органів визначаються у спеціалізованих природоресурсних актах (Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Водний кодекс України) або ж у нормативно-правових актах, що регулюють відносини з організації тієї чи іншої функції державного управління у даній сфері або визначають особливості організації певного виду природоохоронної діяльності, природокористування в даній сфері (Закон України "Про екологічну експертизу", Закону України "Про Червону книгу України", Закон України "Про екологічний аудит", Закон України "Про екологічну мережу" тощо).

По-третє, закони та інші нормативно-правові акти чітко фіксують, які функції мають здійснювати відповідні органи, чи які заходи мають передбачатися

суб'єктами екологічних відносин у тому чи іншому випадку. Наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає правові засади організації в Україні таких функцій управління, як моніторинг довкілля, інформаційне забезпечення в галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічна стандартизація та нормування, контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, стягнення плати за спеціальне використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища, екологічна експертиза тощо.

По-четверте, в нормативно-правових актах фіксуються процедури прийняття тих чи інших рішень, порядок організації здійснення тієї чи іншої управлінської функції у даній сфері. Такі процедури передбачають порядок надання природних ресурсів у спеціальне природокористування, порядок оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації, порядок стимулювання окремих осіб за рахунок коштів державного фонду охорони навколишнього природного середовища, порядок проведення екологічної експертизи, порядок оголошення окремих місцевостей курортними зонами чи надання окремим територіям (об'єктам) природно-заповідного статусу, порядок включення об'єктів тваринного та рослинного світу до Червоної книги України, порядок проведення громадських слухань з питань, що стосуються екологічної безпеки, порядок здійснення екологічного моніторингу, порядок проведення екологічної сертифікації та екологічного аудиту, порядок здійснення екологічного страхування, порядок відшкодування шкоди, що завдається природним ресурсам тощо. Важливість перелічених та інших процедур полягає в тому, що вони ставлять суб'єктів відповідних відносин у

певні рамки, визначають їх взаємні права та обов'язки, дозволяють контролювати дії усіх суб'єктів з точки зору їх відповідності встановленим вимогам, додержання термінів прийняття рішень тощо. Іншими словами, відповідні процедури полегшують контроль за діяльністю у даній сфері суспільних відносин, обґрунтованістю рішень, що приймаються тими чи іншими органами державного управління з питань природокористування, охорони навколишнього природного середовища.

По-п'яте, набувають поширення закони, що безпосередньо вирішують питання визначення повноважень та взаємодії органів при вирішенні певної проблеми, що має важливе значення для забезпечення екологічної безпеки, додержання законності в даній сфері. Як правило вони: а) є наслідком реалізації прямого припису первинного закону стосовно санкціонування за допомогою спеціального закону рішення певного органу з визначеного питання; б) є способом усунути прогалини (вади) в регулюванні тієї чи іншої функції органів державної влади та органів місцевого самоврядування; в) регламентують окремі аспекти адміністративних відносин у сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища.

У першому випадку за приклад може слугувати Закон України «Про оголошення природних територій міста Слов'янська Донецької області курортом державного значення» від 19.04.2011 р. [1], яким встановлено курортний статус певних територій та затверджені межі округу і зон санітарної охорони курорту Слов'янськ. Цей Закон прийнято відповідно до Закону України «Про курорти», яким встановлена процедура прийняття рішення про оголошення природних територій курортами та визначені повноваження з цього питання Верховною Радою України. Прикладом,

що стосується другого випадку є Закон України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення» від 08.09.2005 р. [2] Він прийнятий з огляду на те, що в ядерному законодавстві не передбачалася чітка процедура прийняття відповідних рішень, порядок врахування думки громадськості з розміщення на певних територіях об'єктів, що є екологічно та радіаційно ризиковими, взаємодії органів державної влади різного рівня та органів місцевого самоврядування при прийнятті рішення про розміщення, проектування, будівництво відповідних ядерних установок і об'єктів. Закон встановив процедуру розгляду зазначеного питання та прийняття по ньому рішення, яка зводить до мінімуму ризик допущення помилки.

Окремі аспекти адміністративних відносин регламентуються багатьма законами, серед яких можна назвати Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» від 04.06.2009 р. [3] (прийнятий з метою поліпшення управління і прогнозування ринків продукції тваринництва та контролю за епізоотичною ситуацією в Україні), Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» від 11.01.2000 р. [4] (встановлює порядок та умови надання дозвільних документів органами державного ядерного регулювання на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії), Закон України «Про розмежування земель державної та комунальної власності» від 05.02.2004 р. (визначає повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань здійснення організаційно-правових заходів щодо розподілу земель державної власності на землі територіальних громад і землі держави, а

також щодо визначення і встановлення в натурі (на місцевості) меж земельних ділянок державної та комунальної власності) тощо.

Досі все розглянуте відбивало один бік взаємовпливу управління та законодавства, а саме визначення останнім правових засад організації та здійснення органами державної влади управлінських функцій у даній сфері суспільних відносин. Між тим управлінський чинник відіграє важливу роль не лише в реалізації законодавства, але й у формуванні законів та інших нормативно-правових актів, з яких складається. На цьому моменті зробимо особливий акцент. Його розгляд розпочнемо з Конституції України, з її приписів, які встановлюють порядок утворення, реорганізації та ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (п.15 ст.106). Прийняття рішень із зазначених питань віднесено до повноважень Президента України. У законотворчій практиці це призводить до того, що чинність приписів нормативно-правових актів з визначення повноважень тих чи інших центральних органів виконавчої влади триває до того часу, доки Президент України прийме рішення про упорядкування діяльності конкретного органу чи певної системи органів виконавчої влади. Тобто закони та інші нормативно-правові акти в цьому питанні перебувають у залежності від рішень глави держави. Наприклад, відповідно до указів Президента України в 2000 році було ліквідовано Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, правонаступником якого стало Міністерство екології та природних ресурсів України. Останнє у 2003 році було реорганізовано згідно відповідних указів Президента України в Міністерство охорони навколишнього природного середовища України [5]. Нарешті згідно Указу Президента України

від 09.12.2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [6] Міністерство охорони навколишнього природного середовища було реорганізовано в Міністерство екології та природних ресурсів України, Державну екологічну інспекцію України, Державну службу геології та надр України. Ці трансформації зазначеного центрального органу виконавчої влади були настільки стрімкими та частими, що закони не встигали за ними, довгий час продовжували нести застарілу інформацію. Наприклад, утворення згідно Указу Президента від 09.12.2010 року № 1085/2010 Міністерства екології та природних ресурсів України жодним чином не вплинуло на зміст ст.20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка вже оперувала назвою «центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів», що була застосована в ній відповідно до Закону № 1642-III від 06.04.2000 р. і не змінювалася хоча це й мало відбутися з огляду на реорганізацію цього органу в орган з іншою назвою у 2003 році.

Зміни (реорганізації) в системі центральних органів виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища тягнуть за собою (мають тягнути) не лише коригування положень законів, в яких визначається склад органів виконавчої влади, що здійснюють управлінські функції у відповідній сфері, а й перерозподіл повноважень між відповідними органами виконавчої влади з питань прийняття згідно наданих повноважень нормативно-правових актів. Оскільки такі реформування повторюються час від часу, то сталість підзаконного рівня регулювання суспільних відносин є досить непевною, виникають ситуації, коли певний час рішення того чи іншого питання регулюється актами органу, котрого уже не існує, або ж який уже не відповідає за

даний напрямок управлінської діяльності. За таких умов виникають колізії між актами підзаконного рівня в регулюванні суспільних відносин, утруднюється систематизація нормативно-правових актів за органами, що їх приймають. Може мати місце також і підвищення інтенсивності у формуванні нормативно-правових актів з боку утворених центральних органів виконавчої влади. Наприклад, Державне агентство земельних ресурсів України за півроку з моменту свого формування у грудні 2010 року прийняло близько 35 різного роду рішень, з яких понад десяток мали нормативно-правовий характер, торкалися або прийняття нових актів з питань регулювання земельних відносин, або ж внесення змін до чинних актів чи припинення чинності окремих з них. Численну групу складають акти Державного агентства земельних ресурсів, присвячені тлумаченню (роз'ясненню) положень окремих актів земельного законодавства.

Усе розглянуте дає змогу зробити висновок про суттєвий вплив управлінських факторів на формування джерел екологічного права. Вони зумовили наповнення базових законів (кодексів) з питань природокористування, охорони довкілля положеннями з організації та здійснення державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, призвели до появи спеціальних законів, що забезпечують реалізацію органами виконавчої влади своїх завдань у даній сфері. Розвиток управлінського аспекту в нормативно-правових актах надає можливість отримати чітку уяву про державні органи, що відповідають за реалізацію державної екологічної політики, про форми та методи їх діяльності. Разом із тим управлінський чинник несе в собі постійну загрозу дестабілізації екологічного законодавства в окремих своїх частинах.

Адже постійні реформування системи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища обумовлюють необхідність внесення адекватних змін до нормативно-правових актів, в яких згадуються ті чи інші центральні органи виконавчої влади, визначаються їх повноваження. Усунення дестабілізуючого впливу цього

чинника на формування та реалізацію джерел екологічного права можливо лише при впорядкуванні практики реформування центральних органів виконавчої влади. Зокрема, можна встановити обмеження щодо реформування центрального органу виконавчої влади у певний часовий період (наприклад, не частіше ніж раз на три роки).

Використані джерела:

1. *Голос України*. – 2011. – 19.04. – № 88.
2. *Відомості Верховної Ради України*. – 2005. – № 51. – Ст.555.
3. *Відомості Верховної Ради України*. – 2009. – № 42. – Ст.635.
4. *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 9. – Ст.68.
5. *Комарницький В.М. Право спеціального природокористування: монографія*. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2011. – С.254. – 256.
6. *Урядовий кур'єр*. – 2010. – 14.12. – № 234.

Павел Гвоздик. Государственное управление и экологическое законодательство.

В статье исследуются вопросы взаимовлияния управленческих факторов и экологического законодательства, правового обеспечения органов исполнительной власти в области охраны окружающей природной среды, анализируются основные проблемы, которые возникают в процессе законодательного регулирования управленческой деятельности в соответствующей сфере.

Ключевые слова: экологическое право, экологическое законодательство, нормативно-правовой акт, государственное управление, функции управления, природопользование, охрана окружающей среды.

Pavlo Gvozdyk. Public administration and environmental legislation.

This article deals with the problems of interference management factors and environmental legislation, the legal provision of executive power in the area of environmental protection, analyzes the main problems that arise in the process of legislative regulation of administrative activity in the relevant area.

Key words: environmental law, environmental legislation, legal act, public administration, management functions, management of natural resources, environmental protection.

СУДОВА СТАТИСТИКА

СТАН ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ
У 2011 РОЦІ

За даними судової статистики упродовж 2011 року до місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції надійшло 9,4 млн справ і матеріалів, що на 20 відсотків більше ніж у 2010-му. З них 7,8 млн справ або 83,5 відсотка надійшли до апеляційних та місцевих загальних судів. Загалом же упродовж 2007 – 2011 р.р. до місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції надійшло 43,2 млн справ і матеріалів. Значне зростання спостерігалось у 2007 і 2008 роках. У 2009 році відбулося скорочення обсягу справ, проте вже упродовж 2010 і 2011 років знову відбувся їх приріст.

Суттєво змінилася структура справ і матеріалів, що надходили до судів у 2007– 2011 роках. Раніше в ній переважали справи про адміністративні правопорушення (2007 рік – 66,4 відсотка), нині їх доля складає – 14 відсотків. А частка справ і матеріалів адміністративного судочинства у 2007 році становила лише 3,2 відсотка, у 2011 році – 52 відсотки.

Динаміку та структуру надходження справ і матеріалів до судів у 2011 році, в порівнянні з 2010 роком, за видами судочинства представлено на *діаграмах 1 – 3*.

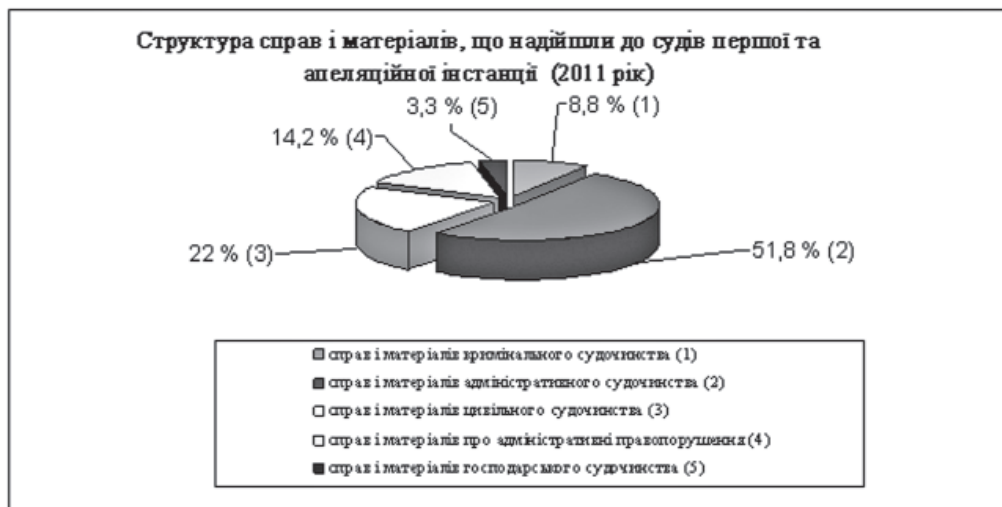
Діаграма 1

Діаграма 2

Діаграма 3

СУДОВА СТАТИСТИКА

У 2011 році відбулися зміни щодо кількісного складу судів апеляційних і місцевих судів. Загальна кількість судів за штатом, у порівнянні з минулим роком, зросла на 143 судді (1,7%). Це зумовлено тим, що в грудні 2010 року та в січні 2011-го розпочали процесуальну діяльність Вінницький і Житомирський апеляційні адміністративні суди. Зміни в чисельності суддів місцевих загальних та

апеляційних судів, господарських місцевих судів пов'язані з ліквідацією військових судів та окремих апеляційних господарських судів.

Основним показником навантаження є середньомісячне надходження справ і матеріалів на одного суддю з урахуванням їх штатної чисельності у відповідному суді. Штатна чисельність місцевих та апеляційних судів налічує 8687 суддів. Середньо-

місячне надходження справ на одного суддю місцевого загального суду в 2011 році зросло на 15,3 відсотка й становило 139,6 справ (у 2010 р. – 121,1).

Із найбільшим навантаженням працювали судді місцевих загальних судів Київської, Чернігівської, Тернопільської, Черкаської та Вінницької областей, де середньомісячне надходження, відповідно, становило майже 198, 193, 175, 173 і 165 справ на одного суддю. Лише в 5 регіонах середньомісячне надходження в порівнянні з попереднім періодом скоротилося, проте серед них у Донецькій та Запорізькій областях цей показник є вищим за середній по Україні і становить, відповідно, 164,5 та 154,3 справи. Із найменшим навантаженням працювали судді місцевих судів міста Києва (95,4) та Львівської області (96,4).

Середньомісячне надходження справ до суддів апеляційних загальних судів становить 23,4 справи. В апеляційних

судах Київської та Полтавської областей цей показник складає 54 справи. У деяких західних областях навантаження є нижчим і становить близько 10 справ на одного суддю.

У 2011 році щомісячно на одного суддю окружного та апеляційного адміністративного суду надходило, відповідно, 38 та 216,7 справ, а до господарських місцевих та апеляційних судів – 31,2 та 14,1 справ. Слід зазначити, що надходження справ до апеляційних адміністративних судів є нерівномірним. У 2010 році навантаження, в порівнянні з попереднім роком, зменшилося на 50,2 відсотка й становило 71,3 справи, а в 2011 році, у порівнянні з 2010-м, зросло втричі (216,7 справ). Ці коливання пов'язані зі змінами в законодавстві. Серед апеляційних адміністративних судів навантаження також є нерівномірним. Навантаження на фактично працюючих суддів є більшим.

У таблиці 1 представлено дані про середньомісячне надходження справ на одного суддю.

суди	2010	2011	динаміка, %
місцеві загальні	121,1	139,6	15,3
апеляційні загальні	25,6	23,4	-8,5
окружні адміністративні	46,9	38,0	-19,0
апеляційні адміністративні	71,3	216,7	203,9
господарські місцеві	35,8	31,2	-12,8
господарські апеляційні	12,6	14,1	12,0

Загалом у 2011 році місцевими та апеляційними судами загальної юрисдикції розглянуто 9,3 млн справ і матеріалів або 89,3 відсотка від загальної кількості справ, які перебували в провадженні, що на 21 відсоток більше в порівнянні з по-

переднім періодом.

Дані, представлені в таблиці 2, свідчать про відсоток розглянутих справ і матеріалів за видами судочинства від загальної їх кількості, що перебували в провадженні судів.

СУДОВА СТАТИСТИКА

Таблиця 2

	Перебувало в провадженні справ і матеріалів		Динаміка, %	Розглянуто справ і матеріалів		Динаміка, %	Питома вага*, %		
	2010	2011		2010	2011		2010	2011	Динаміка, %
місцеві загальні суди	7051971	8076082	14,5	6367412	7504307	17,9	90,3	92,9	2,9
<i>кримінального судочинства</i>	749277	786929	5,0	689568	729314	5,8	92,0	92,7	0,7
<i>адміністративного судочинства</i>	1775597	3720858	109,6	1487596	3513794	136,2	83,8	94,4	12,7
<i>цивільного судочинства</i>	2858930	2226919	-22,1	2547045	1941132	-23,8	89,1	87,2	-2,2
<i>про адміністративні правопорушення</i>	1667972	1341363	-19,6	1643008	1320054	-19,7	98,5	98,4	-0,1
<i>інших</i>	195	13	-93,3	195	13	-93,3	100,0	100,0	0,0
апеляційні загальні суди	493982	565035	14,4	410035	538956	31,4	83,0	95,4	14,9
<i>кримінального судочинства</i>	76248	88052	15,5	76016	83571	9,9	99,7	94,9	-4,8
<i>адміністративного судочинства</i>		294755			292588			99,3	
<i>цивільного судочинства</i>	397242	163522	-58,8	314280	144620	-54,0	79,1	88,4	11,8
<i>про адміністративні правопорушення</i>	20492	18706	-8,7	19739	18177	-7,9	96,3	97,2	0,9
окружні адміністративні суди	322266	328077	1,8	275427	283333	2,9	85,5	86,4	1,0
апеляційні адміністративні суди	592859	1080179	82,2	407894	644363	58,0	68,8	59,7	-13,3
господарські місцеві суди	313921	301517	-4,0	272917	267939	-1,8	86,9	88,9	2,2
господарські апеляційні суди	54589	52238	-4,3	46636	48430	3,8	85,4	92,7	8,5
Усього	8829588	10403128	17,8	7772451	9287328	19,5	88,0	89,3	1,4

* від загальної кількості справ, які перебували в провадженні.

Кримінальне судочинство

На розгляді загальних місцевих судів у 2011 році перебувало 251,4 тис. кримінальних справ. Серед таких справ, як і раніше, переважають злочини проти власності – 109 тисяч, що становить 43,3 відсотка від загального обсягу справ. У 2010 році їх кількість становила 105,6 тис. справ або 42,3%. У порівнянні з попереднім роком на 7 відсотків зросла і кількість крадіжок (75,4 тис.). Нині їх частка становить 30 відсотків від усіх кримінальних справ, що перебували на розгляді (2010 рік – 70,6 тис. або 28,3 %).

Поширеними залишаються злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, інші злочини проти здоров'я населення – 42,9 тис. (17,1%) та злочини проти життя та здоров'я особи – 19,5 тис. (7,7%). У 2011 році на 3 відсотки зменшилася кількість злочинів у сфері службової діяльності (статті 364 – 370 Кримінального кодексу України), проте кількість злочинів, передбачених статтями 364 (зловживання владою або службовим становищем), 365 (перевищення влади або службових повноважень) та 368 (одержання службовою особою хабара) зросла на 13 відсотків.

За результатами судового розгляду кримінальних справ постановлено 160,6 тис. вироків, закрито провадження у 29,9 тис. справ, 5,5 тис. справ повернено на додаткове розслідування. З порушенням термінів, встановлених статтями 241 і 256 КПК України, призначено 6 тис. або 3 відсотки кримінальних справ (у 2010 році – 4,7 тис. або 2,4 відсотка). У деяких областях цей показник сягає 10 відсотків і більше. Так, у Кіровоградській – 9,6; Рівненській – 10,5; Одеській – 12,7; Житомирській – 13,2.

На кінець звітної періоду залишилися нерозглянутими 48,6 тис. або 19,3 відсотка від загального числа справ, що перебували в провадженні судів, з них 9,9 тис. або 20,4% справ не розглянуто в термін понад 6 місяців (без урахування справ із зупиненим провадженням). Скоротилася з 9,8 тис. до 8,7 тис. кількість кримінальних справ, зупинених провадженням, при цьому 84 відсотки з них – у зв'язку з розшуком підсудного залишилися на рівні минулого року.

У таблиці 3 представлено дані про кількість нерозглянутих у 2011 році кримінальних справ місцевими загальними судами.

Таблиця 3

Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *	Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *
м. Севастополь	970	34,6	Дніпропетровська	3474	16,1
Донецька	8280	27,2	Луганська	2776	15,9
Харківська	5277	27,1	Полтавська	1242	15,6
Одеська	3479	25,9	Хмельницька	863	15,3
Закарпатська	1289	24,9	Запорізька	1964	15,3
Житомирська	1675	24,2	Чернівецька	541	14,8
Херсонська	1755	21,7	Кіровоградська	756	13,4
Миколаївська	1525	20,7	Сумська	769	13,2
І.-Франківська	919	20,4	Київська	1061	13,2
м. Київ	2654	20,2	Тернопільська	380	12,0
Рівненська	949	19,1	Волинська	399	10,9
Львівська	1657	19,1	АР Крим	1026	8,9
Черкаська	1098	18,0	Чернігівська	394	8,1
Вінницька	1416	16,7	Україна	48588	19,3

* % від кількості справ, що перебували на розгляді.

Звільнено з-під варті із зали судового засідання 5,8 тис. осіб.

Судами застосовано запобіжний захід у вигляді застави до 129 осіб (у 2009 році – 109 осіб). Із загальної суми застави 9,3 млн грн, що була внесена на депозит органу досудового слідства чи суду, на користь держави звернуто 367,2 тис. грн (в минулому році з 8,3 млн – 90,1 тис. грн) за невиконання обвинувачуваними та підсудними взятих на себе зобов'язань.

За неявку в судове засідання накладено штраф на 342 особи на суму 112,5 тис. грн (2010 р. – 513 осіб на 124 тис. грн).

Щорічно зростає кількість потерпілих. У звітному періоді потерпіло від злочинів 134,2 тис. фізичних осіб, що на 2,2 відсотка більше ніж у минулому році (у 2010-му – 131,4 тис. у 2009-му – 115,3 тис. осіб). Основну частину становлять особи, яким завдано матеріальної та моральної шкоди, – 112,9 тис. або 84,1 відсотка (у 2009-му – 107 тис. осіб або 81,5 %). 17,5 тис. особам завдано шкоди здоров'ю, а 3,8 тис. чоловік загинуло. Серед потерпілих: чоловіки – 57 відсотків, за віком – 3,8 відсотка особи до 18 років.

Сума матеріальних збитків та моральної шкоди, установлених судом за вироками, що набрали та не набрали законної сили, в 2011 році становить 3652,6 млн грн, у тому числі фізичним особам – 1277,8 млн грн

На розгляді в судах перебувало 141,3 тис. справ щодо вирішення питання про звільнення осіб від кримінальної відповідальності (у 2010 році – 150,6 тис. справ). З них розглянуто 136,7 тис. справ та звільнено від кримінальної відповідальності 6,6 тис. осіб (у минулому році також 6,6 тис. осіб). Слід зазначити, що майже 130 тис. розглянутих справ – це справи про вирішення питання про звільнення від кри-

мінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності щодо не-встановленої особи.

У 2011 році судами розглянуто 397,4 тис. подань правоохоронних органів та скарг на їх дії, а також справ у порядку виконання судових рішень.

Відповідно до Закону України «Про амністію у 2011 році» судами України було застосовано амністію майже до 36 тис. осіб. Із загальної кількості цих осіб половина (18 тис. осіб) звільнені від покарання в порядку виконання вироку, 16,3 тис. (45,3%) були звільнені від кримінальної відповідальності із закриттям провадження у справі, 1,1 тис. осіб (3%) засуджені і звільнені від покарання, і півтисячі особам (1,5%) скорочено на половину невідбуту частину покарання. При цьому 4 тис. осіб були звільнені з-під варті чи з місць позбавлення волі.

Із загальної кількості осіб, що згідно Закону були звільнені судами від покарання, 14,6 тис. осіб, засуджені за умисні злочини та за злочини, вчинені з необережності, які не є тяжкими або особливо тяжкими відповідно до статті 12 Кримінального кодексу України. Основною категорією осіб, що були звільнені судами від кримінальної відповідальності та покарання, стали особи, які мають неповнолітніх дітей, або дітей-інвалідів – 9,5 тис. осіб, що становить 58,5 відсотка від загальної кількості осіб, до яких застосовано амністію. Крім того, амністію застосовано до 6,3 тис. жінок (17,5% від загальної кількості осіб).

У порівнянні з аналогічним періодом минулого року спостерігається погіршення якості розгляду кримінальних справ місцевими загальними судами. В апеляційному порядку скасовано і змінено вироки, винесені місцевими загальними судами, стосовно 12,9 тис. осіб, що становить 6,89 від-

сотка від загального числа, стосовно яких вони винесені (2010 рік – 5,62 %). Найбільше скасовано і змінено судових рішень у кримінальних справах, постановлених місцевими загальними судами міста Севастополя (стосовно 14,9 відсотка осіб, щодо яких винесено судові рішення), Закарпатської області (10%), міста Києва (9,9%). Основними причинами скасування вироків залишаються істотне порушення кримінально-процесуального закону та односторонність або неповнота дізнання, досудового чи судового слідства.

Адміністративне судочинство

Законодавчі зміни суттєво вплинули на збільшення показника надходження справ і матеріалів, що розглядаються в порядку адміністративного судочинства. У 2011 році в провадженні судів першої та апеляційної інстанцій перебувало майже 5,5 млн адміністративних позовів та справ, з них 75 відсотків (або 3/4) – в апеляційних та місцевих загальних судах. Так, до апеляційних судів упродовж року надійшло 198 тис. справ, а до місцевих загальних судів – 3 млн 430 тис. справ цієї категорії, що удвічі більше ніж у попередньому році. У загальній структурі їх частка становить 47 відсотків. Лише справ щодо соціальних виплат розглянуто 2 млн 718 тис. (або 81 відсоток від усіх справ, розглянутих місцевими загальними судами), з них 97 відсотків – із задоволенням позову.

У провадженні місцевих загальних та окружних адміністративних судів у 2011 році перебувало 3 млн 778 тис. адміністративних справ, що удвічі більше, в порівнянні з минулим роком (1 млн 919 тис. справ). Переважна частина цих справ, а саме – 92,5 відсотка (у 2010 році – 85 відсотків) перебувала

в провадженні місцевих загальних судів.

У 2011 році застосовувався новий класифікатор категорій адміністративних справ. Якщо раніше категорії виділялися за суб'єктом, то тепер – за предметом спору. Графічно структуру цих справ представлено в таблиці 4 (подається трохи нижче).

Серед адміністративних справ, що перебували в провадженні місцевих загальних судів, переважну частину становлять справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян (95,3%). У структурі адміністративних справ, які розглядають окружні адміністративні суди, переважають справи двох категорій: справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики і за зверненнями податкових органів (49,7%) та справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян (28,1%).

Незважаючи на великий обсяг розглянутих справ (3 млн 610 тис.), з порушенням строків, встановлених Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України), розглянуто 208 тис. справ або 5,8 відсотка (2010 рік – 10,4%). Проте в деяких окружних адміністративних судах з порушенням строків розглянуто майже кожену четверту справу. В окремих судах кожна друга справа розглянута з порушенням процесуальних строків.

На кінець звітної періоду залишилися нерозглянутими 168,2 тис. адміністративних справ (у 2010-му – 289,5 тис. справ). Дані про кількість нерозглянутих адміністративних справ на кінець року та їх частку від числа справ, що перебувало в провадженні місцевих загальних та окружних адміністративних судів, представлено в таблиці 5.

СУДОВА СТАТИСТИКА

Таблиця 4

Розгляд адміністративних справ місцевими загальними та окружними адміністративними судами (за категоріями справ)

№ з/п	Найменування показників	Перебувало в провадженні справ						Закінчено провадження у справах (усього)						у тому числі із задоволенням позову		
		місцеві загальні суди	питома вага, %*	окружні суди	питома вага, %*	усього	місцеві загальні суди	питома вага, %*	окружні суди	питома вага, %*	місцеві загальні суди	питома вага, %*	окружні суди	питома вага, %*	13	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
1	Справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян	3331154	95,29	79282	28,10	3410436	3217900	95,52	71101	29,51	3039574	96,78	50070	28,76		
2	Справи зі спорів з приводу забезпечення реалізації конституційних прав особи, а також реалізації статусу депутата представницького органу влади, організації діяльності цих органів	5968	0,17	2353	0,83	8321	4455	0,13	1900	0,79	1827	0,06	544	0,31		
3	Справи зі спорів з приводу забезпечення громадського порядку та безпеки	129854	3,71	10494	3,72	140348	123506	3,67	8854	3,68	89310	2,84	5446	3,13		
4	Справи зі спорів з приводу забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування	11408	0,33	8560	3,03	19968	8703	0,26	6483	2,69	3693	0,12	2832	1,63		
5	Справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів юстиції	1884	0,05	140215	49,70	142099	1765	0,05	118271	49,09	1269	0,04	99578	57,19		
6	Справи зі спорів з приводу забезпечення	4169	0,12	12778	4,53	16947	2810	0,08	11590	4,81	1121	0,04	3763	2,16		
7	Справи зі спорів з відносин публічної служби	1924	0,06	6402	2,27	8326	1646	0,05	5352	2,22	870	0,03	2492	1,43		
8	Інші адміністративні справи	9526	0,27	22053	7,98	31579	8159	0,24	17355	7,20	3183	0,10	9386	5,39		
9	УСЬОГО	3495887	x	282137	x	3778024	3368944	x	240906	x	3140847	x	174111	x		

Таблиця 5

загальні місцеві суди	справ	питома вага.%	окружні адміністративні суди	справ	питома вага.%
Житомирська	17787	17,26	Миколаївська	2612	25,77
Рівненська	11059	16,97	Чернівецька	1027	25,31
м. Севастополь	1661	9,15	Закарпатська	1275	23,41
Київська	22360	7,12	Одеська	2878	22,94
Черкаська	9499	5,30	м. Київ	4548	22,81
Дніпропетровська	8439	5,29	АР Крим	4265	22,53
Закарпатська	2069	5,16	Львівська	3096	20,38
м. Київ	2737	4,85	Дніпропетровська	3981	19,04
Одеська	5018	4,57	Запорізька	2087	17,10
Львівська	1678	4,17	Київська	1144	16,73
Чернігівська	7355	3,96	Рівненська	1039	16,70
Україна	126942	3,63	Херсонська	1320	16,44
Полтавська	5087	3,25	м. Севастополь	672	15,79
Луганська	3318	3,21	Україна	41231	14,61
Херсонська	2174	2,66	Кіровоградська	809	14,38
І.-Франківська	2592	2,66	Волинська	492	14,27
Вінницька	3291	1,91	Житомирська	1577	13,04
Миколаївська	1807	1,70	Харківська	2257	12,69
Харківська	3512	1,64	І.-Франківська	498	11,64
Донецька	6677	1,54	Вінницька	623	10,64
Хмельницька	1353	1,35	Тернопільська	426	9,71
Запорізька	2293	1,32	Полтавська	753	7,41
АР Крим	1751	1,17	Сумська	709	7,02
Волинська	858	1,06	Луганська	771	6,49
Чернівецька	605	1,00	Донецька	1323	5,64
Сумська	914	0,92	Хмельницька	578	4,21
Кіровоградська	777	0,90	Черкаська	319	3,63
Тернопільська	271	0,25	Чернігівська	152	2,62

За наслідками розгляду апеляційних скарг було змінено та скасовано 273,5 тис. постанов місцевих загальних судів або 8,3 відсотка від загального числа ухвалених судових рішень. У минулому році їх кількість становила 6,6 відсотка.

Якість розгляду адміністративних справ окружними адміністративними судами, в порівнянні з минулим роком, покращилася. Кількість постанов, скасованих або змінених в апеляційному порядку упродовж 2011 року, склала 17,7 тис. або 8,7 відсотка від загального числа судових рішень, ухвалених у першій ін-

станції за цей же період (2010 р. – 10,3%).

Цивільне судочинство

Друге місце в структурі справ, що розглядають місцеві загальні суди, посідають справи цивільного судочинства. У 2011 році в провадженні судів перебувало 2 млн 227 тис. позовних заяв, заяв, скарг, подань, клопотань, що на 22 відсотки менше, в порівнянні з 2010 роком, розглянуто 1 млн 941 тис. справ та матеріалів. На **діаграмах 4, 5** представлено зміни в структурі розглянутих цивільних справ і матеріалів.

Діаграма 4

Діаграма 5

СУДОВА СТАТИСТИКА

Кількість цивільних справ, які розглядаються в наказному провадженні, щорічно зростає. Так, у 2011 році в провадженні судів перебувало майже 700

тис. справ про видачу та скасування судового наказу, що на 47,5 відсотка більше ніж у минулому році. Загальна кількість виданих судових наказів становить 598,8

тис. (2010 р. – 399,4 тис.), скасовано 30,2 (2010 рік – 20,6 тис.) судових наказів, що становить 5 відсотків усіх виданих судових наказів.

Упродовж звітнього періоду в місцевих загальних судах у провадженні перебувало: 9,5 тис. (–13%) заяв про забезпечення доказів, позову, які надійшли до суду до подання позовної заяви; 94,6 тис. (+40,1%) клопотань, заяв, подань у порядку виконання судових рішень; 11,3 тис. (+16,4%) скарг на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби; 28,6 тис. (–2,2%) заяв про перегляд заочного рішення; 1,1 тис. (–4,9%) клопотань про визнання та виконання на території України рішень іноземних судів; 7,9 тис. (–10,4%) судових доручень.

У 2011 році розглянуто 1 млн. 114 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження. Переважна більшість справ позовного провадження – справи із сімейних правовідносин (33,1%) та спори, що виникають із договорів (32%), а серед справ окремого провадження –

справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення (60,4%).

Із порушенням процесуальних строків, встановлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України), розглянуто 7 відсотків цивільних справ і матеріалів (у 2010 р. таких справ було 9,14 відсотка). Найбільшу кількість справ із порушенням строків, встановлених ЦПК України, розглянуто місцевими загальними судами Кіровоградської (20,2%), Тернопільської областей (18,9) та міста Севастополя (20,2%).

На кінець звітнього періоду залишилися нерозглянутими 217 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження або 18,6 відсотка від усіх справ, що перебували в провадженні упродовж 2011 року. Слід зауважити, що в 2010 році перебувало на розгляді в місцевих загальних судах понад 2 млн справ, а залишок тоді становив 12,4 відсотка.

Кількісні показники щодо нерозглянутих цивільних справ позовного та окремого провадження представлено в таблиці 6.

Таблиця 6

Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *	Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *
м. Севастополь	5441	31,4	Донецька	20312	16,4
м. Київ	18737	27,6	Хмельницька	4889	16,1
Одеська	19710	25,8	Кіровоградська	3984	15,4
Харківська	15652	23,6	Київська	6387	15,4
Миколаївська	7817	22,9	Полтавська	6336	15,0
І.-Франківська	5900	22,9	Херсонська	4103	14,5
Житомирська	7556	22,7	АР Крим	7192	14,4
Дніпропетровська	24687	22,2	Черкаська	4736	14,3
Закарпатська	5011	21,5	Чернівецька	1942	12,4
Львівська	8426	18,9	Сумська	2877	12,1
Україна	217038	18,6	Волинська	2057	10,6
Луганська	12542	18,5	Вінницька	4005	10,2
Запорізька	8905	17,3	Чернігівська	1946	7,7
Рівненська	4341	17,3	Тернопільська	1547	6,6

* % від числа справ, що перебували на розгляді.

Слід зазначити, що до 48,3 тис. справ (або 24,3%) скоротилася кількість нерозглянутих цивільних справ позовного та окремого провадження, які не знайшли свого вирішення в судах більше 3 місяців (без урахування справ, провадження в яких зупинено). У 2010 році цей залишок становив 64 тис. справ (або 28,3 %). Найбільший відсоток нерозглянутих справ у термін понад 3 місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено) на кінець звітного періоду зафіксовано в місцевих загальних судах міста Севастополя (56%), Закарпатської області (53,6%), міста Києва (42,9%).

У 2010 році до апеляційних судів надійшло 140,9 тис. справ за апеляційними скаргами. За результатами апеляційного провадження скасовано та змінено 47,6 тис. судових рішень. Кількість рішень місцевих загальних судів, скасованих або змінених в апеляційному порядку упродовж звітного періоду, склала 30,8 тис. або 4,1 відсотка від загальної кількості рішень, ухвалених судами першої інстанції за цей же період (у 2010 р. – 2,8%). Найбільше скасовано та змінено рішень, які ухвалювались місцевими загальними судами Херсонської області (9,3%), Автономної Республіки Крим (6,8%). Кількість ухвал місцевих загальних судів, скасованих або змінених в апеляційному порядку упродовж звітного періоду, склала 16,8 тис. або 3,07 відсотка від загальної кількості ухвал, постановлених судами першої інстанції за цей же період (2010 рік – 2,06%).

Господарське судочинство

Місцевими господарськими судами у 2011 році розглянуто 126,2 тис. господарських справ, що на 8,1 відсотка менше, в порівнянні з 2010 роком (137,3 тис.), з них з ухваленням рішення розглянуто 94,6 тис., у тому числі 78,5 відсотка із задоволенням позову.

У структурі розглянутих справ, як і в попередні роки, переважають справи щодо майнових спорів про виконання господарських договорів – їх частка становить 68,7 відсотка (86,7 тис. справ). За результатами розгляду справ сума коштів, присуджених до стягнення, складає 58,8 відсотка від суми заявлених коштів та 45,5 відсотка – заявлених санкцій. Серед загальної кількості майнових спорів понад половина (60,8%) – спори щодо розрахунків за продукцію, товари та послуги.

Загальна кількість справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами продовжує скорочуватися. Так упродовж року закінчено провадженням 10,4 тис. справ (у 2010 році – 10,6 тис. справ). Винесено постанов про визнання банкрутом – 6,7 тис. справ (2010 р. – 8,2 тис.).

Залишилися нерозглянутими 33,6 тис. справ або кожна п'ята справа, що перебувала в провадженні місцевих господарських судів (159,8 тис. справ). **Таблиця 7** ілюструє дані щодо кількості нерозглянутих справ у розрізі місцевих господарських судів.

Таблиця 7

Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *	Область (регіон)	Залишок нерозглянутих справ	% питома вага *
Київська	1735	29,02	Дніпропетровська	2913	19,6
Донецька	3535	28,43	Тернопільська	410	18,76
Черкаська	770	24,44	Львівська	1401	18,53
Кіровоградська	521	24,39	Сумська	593	18,49

м. Київ	7462	23,03	Херсонська	577	17,12
Житомирська	702	22,85	м. Севастополь	356	17,11
АР Крим	1801	22,78	Закарпатська	409	16,22
Хмельницька	709	22,43	Чернігівська	404	16,21
Одеська	1655	22,39	Полтавська	648	16,12
Миколаївська	847	21,83	Луганська	893	15,52
Вінницька	614	21,26	І.-Франківська	402	14,77
Усього	33578	21,01	Рівненська	395	14,63
Харківська	2112	20,25	Волинська	359	14,11
Чернівецька	394	19,86	Запорізька	961	13,82

Апеляційними господарськими судами закінчено провадження 38,2 тис. справ, що становить 30,3 відсотка (у 2010 році – 28%) від кількості справ, розглянутих місцевими судами. Якість розглянутих місцевими господарськими судами справ щороку погіршується. У 11,1 тис. справах (8,8 %) судові рішення змінено або скасовано (у 2010 – 7,9%, у 2009 – 6,7 %). Найбільше змінено та скасовано рішень, які ухвалювалися місцевими господарськими судами Одеської (12,3%), Миколаївської (12,1%) та Харківської (10,4%) областей, Автономної Республі-

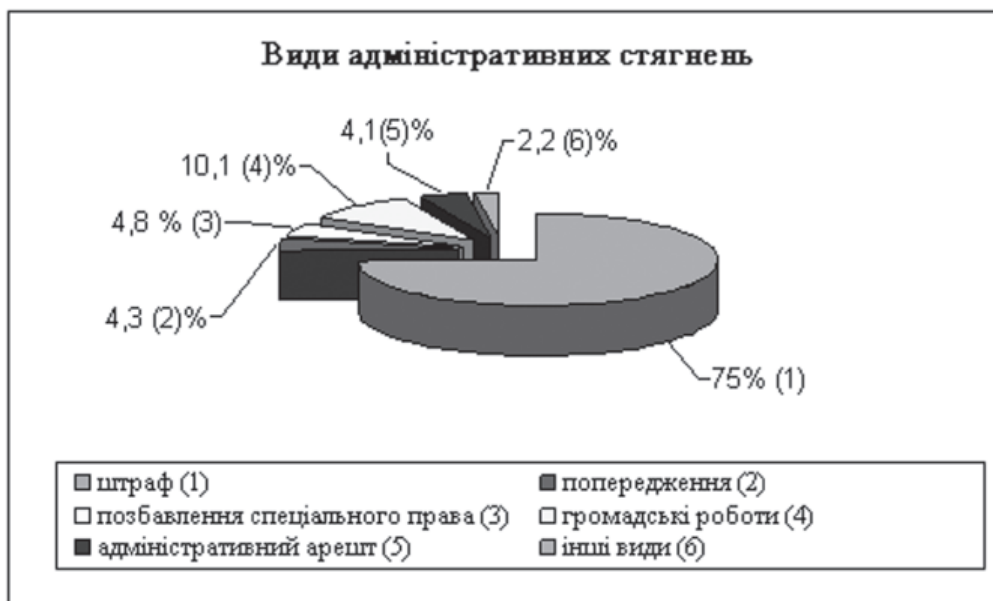
ки Крим (11,7).

Місцеві загальні суди

У 2011 році до місцевих загальних судів надійшло на розгляд 1 млн 315 тис. справ і матеріалів про адміністративні правопорушення, що на 20,3 відсотка менше, в порівнянні з попереднім періодом (2010 р. – 1млн. 634 тис. справ).

До адміністративної відповідальності притягнуто 1 млн. 18 тис. осіб. На **діаграмі 6** представлено структуру найбільш поширених видів адміністративних стягнень.

Діаграма 6

Оштрафовано 757,7 тис. осіб на 344,6 млн грн. Слід зазначити, що 42,3 відсотків цієї суми сплачено в добровільному порядку (у 2010 р. було сплачено добровільно 37,5 відсотка від суми накладеного судом штрафу). До громадських робіт залучено 102,9 тис. осіб.

Кількість осіб, до яких застосовано адміністративний арешт, – 41,5 тис., попередження – 44,2 тис. осіб (у 2010 р. – 42 тис.). Адміністративні стягнення (основне і додаткове) у вигляді конфіскації предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, застосовано до 56,1 тис. правопорушників.

Серед 204,2 тис. правопорушників позбавлено права керувати транспортними засобами або суднами у стані сп'яніння (стаття 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, далі – КУпАП) – 42,5 тис. осіб, що становить 86,4 відсотка (у 2010 р. – 87,9 %, у 2009 році – 90,3%) від загальної кількості осіб, позбавлених спеціального права. Справи про порушення Правил дорожнього руху становлять третину від усіх справ про адміністративні правопорушення.

Через вчинення правопорушень завдано матеріальних збитків на суму 2,7 млн грн, добровільно відшкодовано лише 420,3 тис. грн (15,6 %) від загальної суми, завданих збитків.

Найбільш поширеними правопорушеннями, які розглядають суди, є вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису (стаття 173-2 КУпАП) та дрібне хуліганство (стаття 173 КУпАП). У 2011 році за ці правопорушення було притягнуто до адміністративної відповідальності – 98,1 та 55 тис. осіб (у 2010 р. – 96,4 та 71,8 тис. осіб). У

2011 році застосовано заходи впливу, передбачені статтею 24-1 КУпАП, до 28,2 тис. неповнолітніх осіб.

Стосовно 9,6 тисяч неповнолітніх осіб розглянуто справи за статтею 178 КУпАП щодо розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява в громадських місцях у п'яному вигляді. Майже 6 тис. справ розглянуто щодо куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (стаття 175-1), 4,4 тис. неповнолітніх проживали без паспорта (стаття 197). Близько 2 тис. осіб здійснили дрібне хуліганство. Керували транспортними засобами у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння – 1,6 тис. осіб (у 2010 році – 2,8 тис. осіб).

За результатами розгляду справ про адміністративні правопорушення вилучено 241 одиницю вогнепальної зброї, 682 одиниці бойових припасів, оплатно вилучено цінностей на суму 33,5 тис. грн, конфісковано товарів і цінностей на суму 74,6 млн грн, іншої валюти в еквівалентному вираженні на суму 13,7 млн грн. До апеляційних судів у 2011 році надійшло майже 18 тис. апеляційних скарг та протестів прокурорів на постанови місцевих загальних судів у справах про адміністративні правопорушення (за минулий рік – 21,9 тис.). Усього переглянуто 14,2 тис. постанов місцевих загальних судів, з яких скасовано і змінено 8,5 тисячі.

*Заступник начальника управління
– начальник відділу судової
статистики, діловодства та архіву
Державної судової
адміністрації України
А.П.ПОЛІЩУК*

РЕГІОН

Ірина БЕЛКОВА,

начальник Територіального управління ДСА України в Запорізькій області

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОТРИМАННЯ МІСЦЕВИМИ ЗАГАЛЬНИМИ СУДАМИ ПРИНЦИПУ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ УПРОДОВЖ РОЗУМНОГО СТРОКУ

Людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Положення статей 28 та 29 Конституції України у відповідності до принципів Загальної декларації прав людини, прийнятої та проголошеної резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, закріплюють право кожного на повагу до його гідності, право кожної людини на свободу та особисту недоторканність, проголошують, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Положення частини першої статті 55 Конституції України закріплює одну з найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так і інших прав та свобод людини і громадянина – право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Слід зазначити, що виняткове значення для удосконалення правової системи нашої держави мало набуття чинності для України Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – Конвенція), статтею 6 якої закріплюється право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку неза-

лежним і безстороннім судом, адже вирішення справи в суді без невиправданого і необґрунтованого зволікання є запорукою ефективного захисту особою своїх прав.

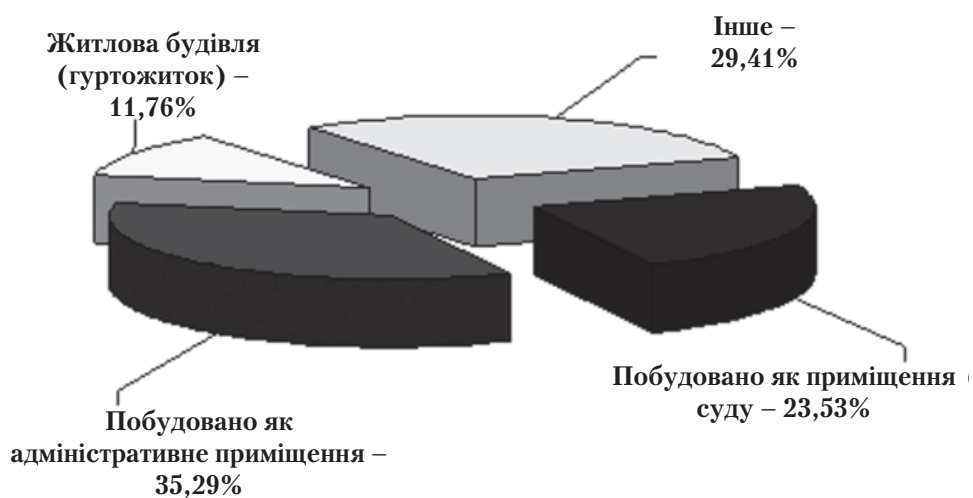
На жаль, дані судової статистики та звернення громадян щодо тяганини під час судового розгляду справ свідчать, що судами першої інстанції не в усіх випадках дотримується принцип розгляду справ упродовж розумного строку. Зокрема, на початку 2011 року широкого резонансу у судовій гілці влади набули результати моніторингу стану дотримання прав ув'язнених у Київському слідчому ізоляторі, який був проведений Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Зважаючи на результати

вищезазначеного моніторингу, у Запорізькій області 27 травня та 9 грудня 2011 року відбулися координаційні наради за участю представників Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, апеляційного суду Запорізької області, Державної судової адміністрації України, територіального управління ДСА України в Запорізькій області, облпрокуратури та прокуратури міста Запоріжжя, ГУМВС України в Запорізькій області, ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області, голів місцевих судів регіону «Про стан дотримання місцевими судами Запорізької області права людини на свободу і особисту недоторканість та розгляд справ упродовж розумного строку, конвоювання та створення в судах належних умов для утримання підсудних, які перебувають під вартою, виконання постанов судів про приводи».

Серед інших питань учасниками нарад обговорювалися причини, що впливають на терміни розгляду кримінальних

справ. При тому не останнє місце серед чинників, які негативно позначаються на оперативності розгляду кримінальних справ, зокрема тих, по яких підсудні перебувають під вартою, є стан матеріально-технічного забезпечення судів. Так, у Запорізькій області діють 28 загальних місцевих судів, які розташовані у 34 приміщеннях. На жаль, ще далеко не всі суди розташовані у приміщеннях, які сплановано та побудовано для розміщення в них судових установ (діаграма 1). З наведеної діаграми вбачається, що лише 23,53 відсотка судів розташовані в будівлях, які від початку планувалися з урахуванням вимог судового процесу. При цьому більшість із них побудовані у 70 – 80-х роках ХХ сторіччя й розраховані на значно меншу чисельність суддів та працівників апарату (наприклад, Новомиколаївський районний суд Запорізької області побудований у 1975 році, його приміщення розраховане для розміщення 1 судді, у теперішній час у суді працює 3 суддів).

Діаграма 1. Первісна функціональна належність приміщень.

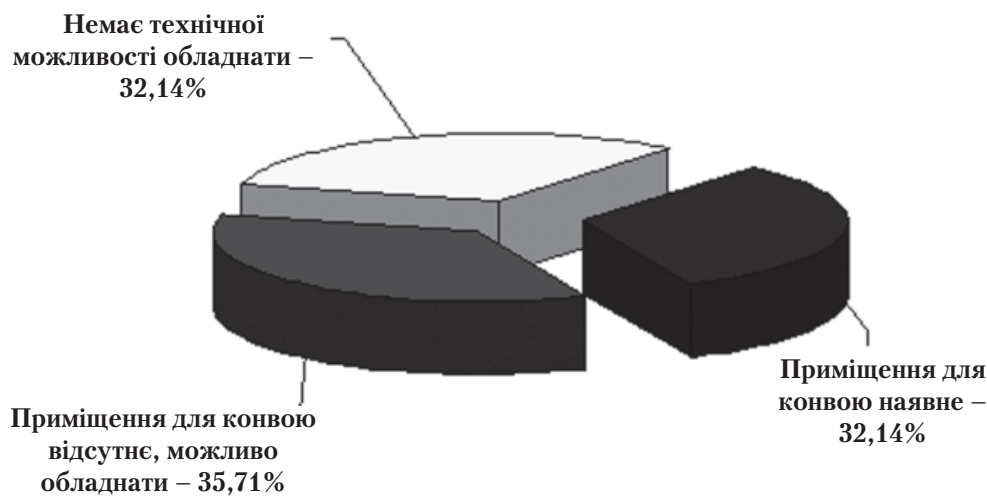
Приміщення судів, зазначені на діаграмі як «інше», первісно будувалися для розміщення різного роду закладів, таких, як дитячі садочки (наприклад, Шевченківський районний суд м. Запоріжжя та одна з двох будівель Мелітопольського міськрайонного суду), крамниці (наприклад, Орджонікідзевський та Хортицький районні суди Запоріжжя), навіть кіно-

театри (Приморський районний суд). Відповідно, далеко не в усіх будівлях від початку були передбачені приміщення, необхідні для забезпечення умов конвоювання підсудних. Так, лише в 11 судах області є камери для тримання підсудних, у 9 судах – приміщення для конвою, в 5 – окремі туалети для підсудних (діаграми 2 – 4).

Діаграма 2. Наявність камер для підсудних у місцевих судах на початок 2012 року.

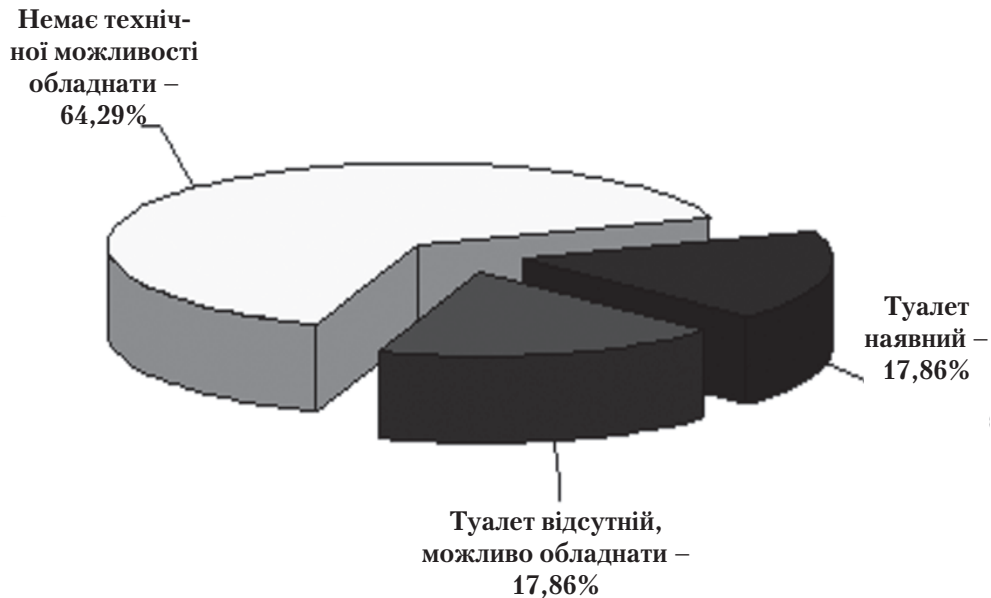

Діаграма 3. Наявність приміщень для розміщення конвою у місцевих судах на початок 2012 року.

РЕГІОН

Діаграма 4. Наявність окремих туалетів для підсудних у місцевих судах на початок 2012 року.

РЕГІОН

Якщо детальніше розглянути стан приміщень судів з точки зору їх придатності для утримання підсудних, що перебувають під вартою, то можна побачити, що далеко не всі камери для утримання підсудних відповідають вимогам Інструкції, затвердженої спільним наказом МВС України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України та Верховного Суду України № 705/37/5/17-398/1-3/503/239 від 16.10.1996 року (далі – Наказ № 705), яка є одним з основних документів, що визначають правила перебування спецконтингенту в судах. У 10 судах вентиляція перебуває в неробочому стані, у 2 судах відсутні металеві двері, у 6 – окремі туалети для підсудних, у тому числі у 5 судах немає технічної можливості для їх обладнання. На дату проведення першого засідання (27 травня 2011 року) в 7 камерах не було належним чином обладнане освітлення, в жодній камері не були встановлені замки камерного типу.

У залах, які використовуються для розгляду кримінальних справ, встановлено стаціонарні металеві огорожі, у переважній більшості залів – ґрати на вікнах. У той же час слід зазначити, що в більшості судів металеві огорожі розраховані для розміщення 3 – 4 підсудних, тобто вони не придатні для утримання великої кількості підсудних, що перешкоджає розгляду відповідних кримінальних справ. Так, металеві огорожі, розраховані для розміщення 8 підсудних та більше, є у 8 судах. У той же час порушенням вимог наказу № 705 є відсутність прикріплених до підлоги дерев'яних бар'єрів та (на час проведення першої наради) спеціально пристосованих замків на стаціонарних металевих огорожах. І, звичайно, найбільш суттєвою проблемою (переважно у великих судах) є недостатня кількість залів судового засідання (в цілому по області не вистачає 41 зали судових засідань з розрахунку нормативної потреби).

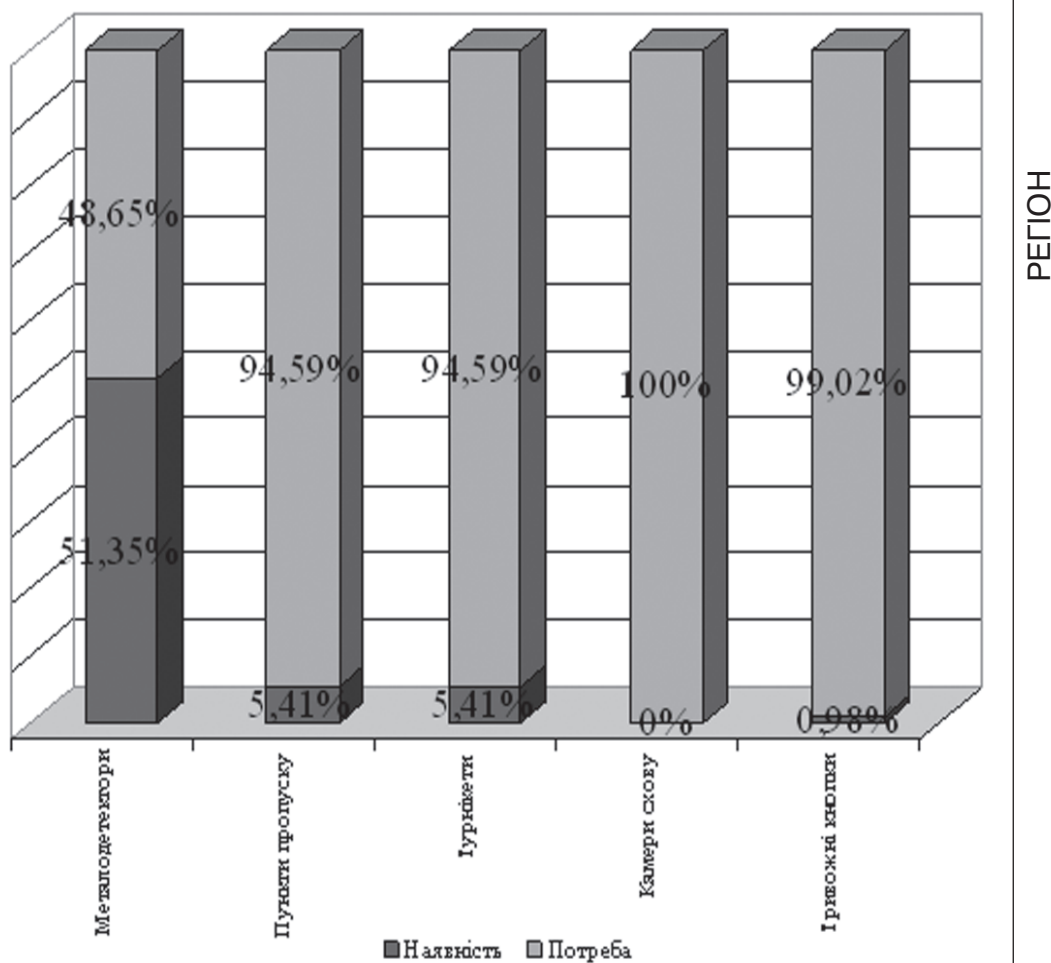
Безпосередньо Наказом № 705 не

передбачено, однак враховуючи вимоги спільних наказів Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України від 06.09.2004 № 1003дск/149/04дск та від 12.09.2005 № 102/765, для належної організації конвоювання підсудних мають значення такі параметри технічної укріпленості та інженерно-технічних засобів охорони приміщення суду, як:

- наявність обладнаних металодетекторами та турнікетами пунктів пропуску;
- наявність камери схову речей;
- наявність у кабінетах суддів та залах судових засідань тривожних кнопок з їх виведенням на пост судової міліції.

Стан забезпеченості судів інженерно-технічними засобами охорони проілюстровано **діаграмою 5**.

Діаграма 5. Стан забезпеченості місцевих загальних судів інженерно-технічними засобами охорони.

На початок 2011 року пункти пропуску були обладнані лише в 2 судах, ще в 11 судах встановлено металодетектори. Камери схову речей та тривожні кнопки з виведенням на пост судової міліції у судах відсутні.

Таким чином, для того, щоб пристосувати приміщення загальних місцевих судів області до вимог Наказу № 705 та інших нормативних актів, якими регламентуються питання безпеки, необхідно вжити наступні заходи:

- побудувати камери для утримання підсудних – у 17 судах;
- побудувати приміщення для конвою – у 19 судах;
- побудувати туалети для підсудних – у 23 судах;
- виготовити дерев'яні бар'єри для встановлення у 58 залах судових засідань;
- обладнати вентиляцію у камерах для утримання підсудних – у 10 судах;
- встановити металеві двері у камерах для утримання підсудних – у 2 судах;
- придбати меблі для усіх кімнат конвою;
- встановити засоби зв'язку у приміщеннях для конвою – у 7 судах.

У той же час немає технічної можливості побудувати камери для утримання підсудних – у 8 судах, приміщення для конвою – у 10 судах, туалети для підсудних – у 18 судах. У тому числі будівництво всіх трьох приміщень у зв'язку з відсутністю вільних площ неможливе у 8 місцевих загальних судах регіону (Бердянському міськрайонному суді, Енергодарському міському суді, Кам'янсько-Дніпровському, Полігівському, Приазовському, Приморському районних судах, Заводському та Ленінському районних судах м. Запоріжжя).

Проблема пристосування до вимог

щодо утримання підсудних, які перебувають під вартою, може бути вирішена у Бердянському та Заводському судах після здійснення реконструкції та капітального ремонту виділених для розміщення зазначених судів приміщень, у Запорізькому – після завершення капітального ремонту додатково отриманого в оренду приміщення суду. У той же час багаторічною гострою проблемою є забезпечення належними приміщеннями Орджонікідзевського, Ленінського, Хортицького районних судів м. Запоріжжя, які розташовані на перших поверхах житлових будівель на умовах оренди. Перелічені суди потребують виділення інших приміщень не лише з точки зору сучасних вимог щодо приміщення суду, але й із метою досягнення максимального рівня безпеки звичайних мешканців житлових будинків, оскільки в суди постійно доставляються підсудні, хворі на інфекційні захворювання, а також у зв'язку з тим, що в останній час збільшилася кількість інцидентів та протиправних дій стосовно суддів та працівників апаратів судів.

Слід зазначити, що згідно проведеного теруправлінням аналізу обрахованої потреби та фактично проведених видатків за останні п'ять років можна констатувати, що незважаючи на затверджені Державну програму забезпечення судів належними приміщеннями та Програму забезпечення безпеки працівників суду, охорони приміщень судів та покращення їх укріплення фінансування на ці потреби надходило в таких обсягах, які не дозволяли забезпечити комплексний підхід до вирішення питання технічного укріплення судів.

Незважаючи на вкрай недостатній стан бюджетного фінансування, протягом 2011 року, за рахунок скорочення інших видатків на утримання судів,

було придбано 95 замків камерного типу та 62 навісних замків для встановлення на стаціонарних металевих загорожах у залах судових засідань та на дверях камер для тримання підсудних (для усіх місцевих загальних судів області). Також придбано 11 світильників для належного облаштування освітлення в камерах для тримання підсудних (для судів, у яких є відповідні приміщення). У січні – лютому 2012 року з метою облаштування камер для утримання спецконтингенту та приміщень для конвою в Мелітопольському міськрайонному суді Запорізької області придбано та встановлено 3 металевих дверей, які відокремлюють приміщення для розміщення конвою та підсудних від інших приміщень суду, а також придбано та встановлено стелажі для розміщення частини архіву суду, який раніше зберігався в кімнатах для конвою та підсудних. Після остаточного переміщення архіву суду можливо буде приступити до робіт з дообладнання камер для тримання підсудних (укріплення ґрат та встановлення місць для освітлення, огорожених металевою сіткою). Таким чином, одну з двох будівель, в яких розташовано найбільший у регіоні суд – Мелітопольський міськрайонний – протягом I кварталу 2012 року забезпечено приміщеннями для утримання підсудних, що перебувають під вартою, та приміщенням для перебування конвою.

У той же час, хотілося б зазначити, що в умовах, коли майже всі приміщення місцевих загальних судів області потребують проведення капітального ремонту, а головним завданнями є облаштування автономного опалення та ремонт електропроводки, яка не відпо-

відає сучасним вимогам, спрямування всіх наявних коштів лише на обладнання приміщень для конвою та спецконтингенту (особливо в невеликих за розміром судах) не може вважатися пріоритетним з наступних причин:

- питома вага кримінальних справ у структурі справ та матеріалів, що надходять до місцевих загальних судів, складає приблизно 9 – 10 відсотків. Кількість осіб, які засуджуються до позбавлення волі, щорічно становить близько 23 – 24 відсотки від загальної кількості осіб, щодо яких виносяться обвинувальні вироки;

- Кримінальний процесуальний кодекс, прийнятий нещодавно Верховною Радою України, передбачає, що тримання під вартою має бути винятковим запобіжним заходом, який застосовується лише в разі, якщо обвинувачення доведе, що жоден з більш м'яких запобіжних заходів не може бути застосований. Враховуючи викладене, а також загальну тенденцію до гуманізації кримінального законодавства, можна прогнозувати, що кількість конвойних справ у судах буде зменшуватися.

Отже, підсумовуючи викладене, хоча зазначити, що питання приведення приміщень судів у відповідність до вимог Наказу № 705 має вирішуватися комплексно, а не за рахунок скорочення видатків на інші, не менш важливі потреби судів. У той же час, не полишаємо сподівання на те, що з виходом економіки України з кризового стану держава почне піклуватися про належний стан технічного забезпечення судів, оскільки від цього залежить не лише нормальне робоче середовище суддів, але й, у першу чергу, безпека громадян, які звертаються до суду за захистом своїх прав і свобод.

РЕГІОН

**КОЛЕГІЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ –
ВАЖЛИВИЙ ДОРАДЧИЙ
ОРГАН У ПИТАННЯХ
ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МІСЦЕВИХ ЗАГАЛЬНИХ
СУДІВ РЕГІОНУ****Василь БЛІК,***начальник Територіального управління ДСА України у Вінницькій області,
кандидат юридичних наук, заслужений юрист України*

РЕГІОН

Виходячи зі змісту повноважень та завдань, що покладаються на територіальне управління, надзвичайно важливим елементом у діяльності ДСА України є паритетна співпраця з судами щодо оперативного та своєчасного вирішення питань, пов'язаних з організацією діяльності судових установ. Саме тому в основу нашої діяльності покладені такі принципи як максимальна прозорість, відкритість та рівність по відношенню до усіх місцевих загальних судів регіону.

Одним із шляхів дотримання означених принципів є участь голів судів та керівників апаратів у роботі колегії територіального управління, що дає змогу ефективніше координувати діяльність місцевих судів, сприяє прийняттю узгоджених управлінських рішень. Для ТУ ДСА колегія стала важливим дорадчим органом, що визначає стратегію діяльності на поточний рік, дозволяє узгоджувати однакові підходи до вирішення складних питань для усіх судів області.

Нами запроваджено практику щорічного проведення розширеного засідання колегії після затвердження кошторисів видатків на відповідний бюджетний рік. Останнє таке засідання, куди були запрошені заступник

голови Апеляційного суду Вінницької області Ю.Г. Олексієнко, голови місцевих загальних судів області та керівники апаратів судів, відбулося 1 березня 2012 року. В роботі колегії також взяли участь Ю.В. Мельник, начальник відділу взаємодії з правоохоронними органами, оборонної роботи апарату Вінницької облдержадміністрації, І.О. Чумак, командир спеціального підрозділу судової міліції «Грифон», керівник служби регіональної інформаційно-технічної підтримки судових процесів у Вінницькій області І.О. Дерманський.

Варто зазначити, що в складі колегії ТУ ДСА відбулися зміни. Відповідно до пункту 9 Положення про територіальні управління

Державної судової адміністрації України, затвердженого наказом ДСА України від 15 квітня 2011 року № 82, для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції територіального управління, обговорення найважливіших напрямків організації діяльності місцевих судів до складу колегії введені окремі керівники апаратів судів. Крім того, у зв'язку із затвердженням нової назви територіального управління (відповідно до наказу Державної судової адміністрації України від 15 грудня 2010 року №799/к) та внесенням змін до штатного розпису затверджено нове положення про колегію ТУ ДСА.

На колегії було проаналізовано виконання кошторису у 2011 році та напрямки використання коштів, передбачених на 2012 рік. Таку інформацію надала начальник відділу планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності – головний бухгалтер Ж.Д. Марценюк. Протягом цього періоду, виходячи з реальних фінансових можливостей, територіальне управління зосереджувало свою роботу на організаційному забезпеченні діяльності судів. Детально проаналізувавши основні проблемні питання кожного суду, ТУ ДСА впродовж означеного періоду найбільшу увагу приділяло фінансовому, інформаційному та матеріально-технічному напрямкам забезпечення діяльності судів області.

Варто зазначити, що на виконання Єдиної комплексної правоохоронної програми Вінницької області на 2010 – 2014 роки у 2011 році з місцевих бюджетів області виділено субвенцій державному бюджету на суму 106,8 тис. грн. Керуючись районними програмами з організаційного забезпечення діяльності відповідних місцевих судів, після внесення змін до кошторису в частині коштів спеціального фонду, субвенції, виділені з місцевих бюджетів, спрямовувалися на покриття тих витрат, що не забезпечені повною мірою бюджетними призначеннями. Зокрема, виділено кошти для Погребищенського районного суду на поточний ремонт зали судових засідань та облаштування прилеглої

до приміщення території, для Бершадського районного суду – на придбання комп'ютерної та офісної техніки.

До відома учасників колегії було доведено також порядок оплати праці суддів та працівників апаратів судів у 2012 році, в тому числі щодо оплати під час перебування у службових відрядженнях та навчальних відпустках. Про особливості процедур закупівлі товарів, робіт та послуг для потреб місцевих загальних судів у 2011 році та перспективи цієї роботи в 2012 році доповів присутнім заступник начальника територіального управління О.С. Кислиця.

ТУ ДСА, в рамках наданих повноважень першочергово вирішувалися організаційні питання, пов'язані із забезпеченням процесуальної діяльності місцевих загальних судів, спрямовувалися фінансові ресурси на укріплення їх матеріально-технічної бази та вирішення питань щодо підвищення рівня безпеки судових установ. Незважаючи на значне збільшення надходжень усіх категорій справ і матеріалів до місцевих загальних судів, територіальним управлінням було в достатній кількості забезпечено суди поштовими марками, конвертами, папером, CD-дисками, вирішено питання щодо оперативної заправки картриджів тощо.

З інформацією про перспективи проведення поточних і капітальних ремонтів у місцевих загальних судах на колегії виступив П.І. Шлінчук, директор Вінницької філії Державного підприємства «Судовий будівельно-експертний центр». Як було відзначено, переважна більшість приміщень місцевих загальних судів області не відповідає нормативним вимогам, визначеним Радою суддів України, та вимогам до будівель і споруд судів ДБН В.2.2-26:2010. Тож ТУ ДСА постійно вживалися заходи, спрямовані на проведення капітальних та поточних ремонтів, а саме: проведено ремонтні роботи в приміщенні Вінницького районного суду на суму 600 тис. грн, розроблено проектно-кошторисну документацію на проведення ремонту приміщення Липовецького районного суду,

проведено поточний ремонт додатково виділених приміщень для Літинського районного суду. У 2012 році заплановано провести обстеження та геологічне дослідження щодо підсилення фундаменту Барського районного суду, розробити відповідну документацію для ремонту приміщень Бершадського районного та Козятинського міськрайонного судів, завершити капітальний ремонт Вінницького районного суду й розпочати такі роботи в Липовецькому райсуді. Крім того, проводиться активна робота по відселенню з приміщень судів сторонніх організацій. Так, завдяки цьому було збільшено площу приміщень Вінницького, Крижопільського, Липовецького та Літинського районних судів.

Ішлося на колегії й про комп'ютеризацію судочинства. З 27 лютого поточного року в місцевих загальних судах області припинено підтримку комп'ютерної програми «ДЗС», що функціонувала з 1 січня 2011-го, натомість впроваджується нова програма для автоматизації документообігу загальних судів «Д-3». З метою забезпечення належної роботи судів з цією програмою територіальним управлінням 15, 16 та 17 лютого проведено кушові навчання з працівниками апаратів судів, відповідальними за реєстрацію та облік справ і матеріалів, що надходять до суду. Крім ознайомлення з функціональними особливостями нової програми, на навчанні були обговорені питання реєстрації справ та матеріалів, що надходять до суду, правила заповнення карток на особу, щодо якої судом розглянуто кримінальну справу.

Позитивно відзначили учасники колегії інформацію про проведення у 2011 році днів відкритих дверей у судах. Попри велику кількість справ, що перебуває на розгляді, наявну значну кількість вакантних посад суддів та наближення звітного періоду судам області все ж вдалося провести ці заходи, а заодно й донести корисну інформацію до відвідувачів та ще на один крок наблизитися до мети подібних починань – підвищення правової освіти населення та авторитету судової влади. Варто відзначити, що Жмеринський міськрайонний

суд провів день відкритих дверей тричі. Додамо, що вказані заходи проведено в рамках всеукраїнської акції «День відкритих дверей у суді», ініційованої Українською асоціацією сприяння розвитку судового адміністрування та Державною судовою адміністрацією України.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (набрав чинності з 1 січня 2012 року), стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону (сюди входять і претенденти на посади державних службовців та суддів), проводиться спеціальна перевірка, в тому числі щодо відомостей, поданих особисто. Про особливості проведення службових перевірок розповів начальник відділу кадрової роботи О.І. Рудик. У своїй доповіді він також наголосив на особливостях заповнення та подання декларацій про доходи державних службовців і суддів. Як відомо, з 1 січня цього року набрала чинності стаття 12 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Згідно положень цієї статті усі державні службовці та судді зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи декларацію про майно, доходи, витрати й зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до вказаного Закону. Відповідно до статті 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний подавати щорічно (не пізніше 1 травня) до ДСА України для оприлюднення на офіційному веб-сайті судової влади копію декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації), поданої до органу ДПС за своєю податковою адресою.

Відзначилося на колегії й те, що в 2011 році значно збільшилося надходження звернень громадян до ТУ ДСА. Під час колегії було проаналізовано динаміку надходження таких звернень, їх категорії. Особливу увагу при тому було приділено зверненням, в яких звучали нарікання на організацію роботи суду та поведінку працівників апарату, стан

розгляду справ тощо. З відповідною інформацією виступила завідувач юридичним сектором О.В. Питель. Варто зазначити, що впродовж 2011 року до територіального управління надходили не лише скарги на роботу судів, а й клопотання про заохочення працівників, зокрема Ладижинського міського суду та Замостянського районного суду Вінниці – за належну організацію роботи установ.

Про стан забезпечення місцевих загальних судів товарно-матеріальними цінностями та посилення безпеки приміщень судів доповіла І.В. Луговіна, завідувач сектором матеріально-технічного та господарського забезпечення, організації діяльності служби судових розпорядників. У 2011 році територіальним управлінням було освоєно кошти за 798 господарськими договорами. З метою придбання товарів для потреб місцевих загальних судів області комітетом з конкурсних торгів територіального управління проведено 8 процедур із закупівель товарів та послуг за державні кошти.

За станом на 1 січня 2012 року територіальному управлінню вдалося на 68,5 відсотка (603 одиниці) забезпечити місцеві загальні суди регіону комп'ютерною технікою, виходячи з розрахунку 5 одиниць на одну штатну посаду судді (в регіоні 176 штатних посад суддів місцевих загальних судів). Сьогоднішня потреба в комп'ютерній техніці в судах складає 277 одиниць. Разом із тим 104 комп'ютери є морально та технічно застарілими, при тому, що комп'ютерна техніка в судах постійно оновлюється завдяки щорічним придбанням територіальним управлінням за рахунок бюджетних коштів нових її зразків. Стовідсотково вирішено питання забезпечення місцевих загальних судів технічними засобами фіксування судових процесів. А з метою дотримання безпечних умов праці на 2012 рік заплановано провести в судах повну заміну моніторів з електронно-променевою трубкою на нові їх аналоги.

Значну увагу на колегії було приділено питанням охорони приміщень судів. Нині з 31-го місцевого загального суду області

під охороною СБСМ «Грифон» УМВС перебуває 25 судів. В листопаді-грудні 2011 року відповідальними працівниками УМВС України у за участю представників територіального управління було здійснено обстеження приміщень усіх місцевих загальних судів Вінницької області з метою виявлення недоліків у технічній укріпленості приміщень та їх відповідності вимогам Інструкції про порядок конвоювання та тримання в судах підсудних (засуджених) за вимогою судових органів. За його результатами було проведено спільну нараду за участю представників та керівництва судової міліції, де обговорювалися проблемні питання технічної укріпленості приміщень судів та заходи забезпечення їх безпеки. Слід зазначити, що усі місцеві загальні суди Вінницької області прийняті на обслуговування райвідділами міліції.

Заслухавши та обговоривши інформацію керівників структурних підрозділів територіального управління, колегія ухвалила ряд рішень, спрямованих на вдосконалення організаційного забезпечення діяльності місцевих загальних судів Вінницької області. Зокрема, щодо першочергового спрямування коштів на забезпечення технічної укріпленості приміщень судів та вирішення питань інформатизації місцевих загальних судів.

Однією з новел судової реформи є визначення в Державному бюджеті видатків на утримання судів окремим рядком щодо кожного суду загальної юрисдикції. Таким чином кожен суд може контролювати стан фінансування та витрачання коштів. Керівники місцевих загальних судів беруть участь у визначенні стратегії витрачання коштів на нагальні потреби установ. Територіальне управління, в свою чергу, узгоджує з ними питання матеріально-технічного забезпечення та щоквартально доводить до відома судів інформацію про використання коштів. Отже, завдяки такій позитивній співпраці вдається забезпечити ефективне використання коштів державного бюджету та створити умови, придатні для належного функціонування судів.

РЕГІОН

РЕГІОН

**«ПІРАМІДА»
ВДОСКОНАЛЕННЯ
РОБОТИ АПАРАТІВ
МІСЦЕВИХ СУДІВ**

Оксана РИБАК,
начальник Територіального управління
ДСА України в Івано-Франківській області

Конституція України закріпила повноту й винятковість судової влади, оскільки лише судами реалізується функція правосуддя в державі. Пріоритетним напрямком їх діяльності є забезпечення доступності правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України. В сучасних умовах розбудови правової держави в Україні значно зростає роль удосконалення організації діяльності судів.

РЕГІОН

Обсяг організаційного забезпечення діяльності судів розкривається в повноваженнях Державної судової адміністрації України (статтях 146, 148 Закону України «Про судоустрій і статус судів»). Відповідне територіальне управління в області здійснює повноваження в межах пункту 5 Положення про територіальні управління Державної судової адміністрації України, затвердженого наказом ДСА України № 82 від 05.04.2011р., зокрема, такі функції, як: кадрову, організаційну, функцію матеріально-технічного забезпечення, соціально-побутову, зовнішню та контрольну.

Стратегічне планування роботи в ТУ ДСА спрямоване на оптимізацію його діяльності в цілому, що виражається в ефективному та дієвому використанні наявних ресурсів для виконання «місії» територіального управління. Про-

цес стратегічного планування формує зобов'язання. Детальна регламентація діяльності територіальних управлінь чинним Законом віднесена до предмету регулювання підзаконних нормативних актів. На реалізацію своїх функцій вживаються заходи щодо створення належних умов роботи судів, підвищення ефективності їх діяльності, покращення забезпеченості приміщеннями, створення нормальних умов для функціонування системи судочинства загалом.

Із набранням чинності вищезгаданого Закону кардинально змінилися роль та статус ДСА України, при чому як усередині судової системи, так і серед органів державної влади загалом. Державна судова адміністрація отримала ряд ключових функцій, до того часу їй не притаманних, які відіграють вирішальну роль і вплив на становлення системи

правосуддя України. В зв'язку з чим у судах відбувся кардинальний перерозподіл адміністративних повноважень між головою суду та керівником апарату. Керівник апарату відповідного суду – одна з ключових фігур в апараті суду, яка наділена владними повноваженнями (ст.149 Закону). З огляду на ці зміни власне і вбачається необхідність проведення навчальних семінарів-тренінгів з метою обговорення усіх аспектів діяльності ДСА України.

Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Івано-Франківській області безпосередньо виконує завдання організаційного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, здійснення матеріального і соціального забезпечення суддів та працівників апаратів судів у визначеній адміністративно-територіальній одиниці, в зв'язку з чим запроваджено проведення систематичних навчальних семінарів-тренінгів з керівниками апаратів місцевих (загальних, господарського, окружного адміністративного та апеляційного) судів задля якісного їх функціонування. Зазначимо, що наразі немає законодавчого, зрештою й усталеного визначення правових підходів, які врегульовують діяльність апарату суду як у цілому, так і в кожному окремому випадку, що передбачало б єдині засади їх втілення в наших реаліях. Тому на практиці це досить часто призводить до неоднакового тлумачення судами різних правових питань, що має наслідком помилкове їх застосування. Саме дійти спільної згоди щодо того, як здійснювати організаційне забезпечення діяльності суду шляхом визначення повноважень керівників апаратів судів, і стало рушієм започаткування проведення низки навчальних семінарів за участю керівників та заступників керівників апаратів місцевих загальних та спеціалізованих судів Івано-Франківської області. Сама поява «правової»

волі до підготовки навчальних семінарів - тренінгів свідчить про можливу оцінку важливості та ролі ТУ ДСА як територіальних органів Державної судової адміністрації України на шляху здійснення реформи судової гілки влади.

Програма згаданих тренінгів формується ієрархічно у відповідності до наступних компонентів: законодавча та правова база; підвищення кваліфікації керівників та заступників керівників апаратів місцевих судів; набуття та обмін досвідом; удосконалення роботи апаратів місцевих судів.

Територіальним управлінням систематично проводиться робота з виконання вимог Закону та Положення про територіальні управління Державної судової адміністрації України. Зокрема, на базі ТУ ДСА проводяться щомісячні навчальні семінари з питань удосконалення організації діяльності судів із залученням спеціалістів або експертів з інших установ та організацій (у тому числі – контролюючих, податкових, митних чи правоохоронних органів за їх згодою). Планування такого роду семінарів стало базовою основою для обговорення спірних питань, які виникають у повсякденній роботі працівників апаратів судів, обміну набутим досвідом між представниками судів, уніфікації застосування законодавства. Метою проведення даних семінарів є забезпечення єдиного підходу до вирішення однорідних правових питань в діяльності апаратів судів, об'єднання поглядів, навиків та набутого досвіду їх учасників. Завданням проведення таких семінарів-тренінгів є:

- напрацювання єдиного уніфікованого підходу до застосування законодавства;
- порівняння думок керівників та заступників керівників апаратів практично всіх місцевих загальних та спеціалізованих судів Івано-Франківської області;

- визначення проблемних аспектів організації роботи апарату як кожного суду зокрема, так і в цілому;

- узагальнення отриманих результатів;

- розробка спільно з представниками апаратів судів рекомендацій щодо можливих шляхів удосконалення роботи апаратів судів та приведення їх до єдиної моделі з точки зору організаційної форми діяльності.

Насамперед формат таких заходів надасть можливість підійти до визначення єдиного вірного шляху вирішення проблемних питань у відповідності до діючого законодавства. Це, в свою чергу, сприятиме самоствердженню керівників (та заступників керівників) апаратів судів як ключових фігур в апаратах відповідних судів. Основою започаткування та проведення навчальних тренінгів є залучення керівників та заступників керівників апаратів всіх місцевих загальних та спеціалізованих судів Івано-Франківської області, враховуючи їх знання, переконання, навички та особисті досягнення як керівників-професіоналів, що сприятиме зростанню рівня поваги, довіри, взаєморозуміння серед них. Оскільки основний акцент поставлено на обміні думками та поглядами щодо вдосконалення організації діяльності апарату кожного відповідного суду зокрема, це в подальшому призведе до створення «єдиної команди однодумців» – правових фахівців у сфері організаційного забезпечення діяльності судів, суддів та судового процесу.

Проведення таких навчань значною мірою залежить саме від належної, ретельної та ефективної підготовки до кожного тренінгу, зацікавленості в них доповідачів та всіх учасників семінарів. Тому, базуючись на відповідальності та наполегливості підлеглих працівників, можна говорити про ефективність роботи в цілому.

Вкрай важливим, є визначення здобутків та досягнутих цілей, окреслення й обговорення проблемних питань, визначення прогалин і, як результат, розробка чіткого переліку заходів на усунення усіх проблемних моментів, визначення майбутніх пріоритетів та цілей. Отже, здійснення таких неординарних кроків забезпечить багаторічну співпрацю між керівниками апаратів кожного відповідного суду області в цілому та сформує «єдиний цілісний організм» судової гілки влади в області.

Планування такого роду заходів виправдане. У зв'язку з тим, що навантаження на керівників апаратів судів є значним, нам слід більше часу та уваги приділяти покращенню аналітичної роботи, формам і методам надання їм методичної допомоги. Необхідно більше зосереджуватись на проведенні аналізу та обговоренні нагальних питань (так званих «однорідних») з метою уникнення їх вирішення по-різному. Саме проведення такого роду семінарів стане підґрунтям для налагодження конструктивного діалогу між керівниками апаратів судів.

Це повинно впливати з єдиної правозастосовної практики різних судів у межах усієї області. Такий підхід сприятиме єдності думок, поглядів керівників апаратів у всіх місцевих судах області, а відповідно – приведенню роботи апаратів судів до єдиної моделі. Таким чином, впровадження зазначених навчальних заходів має на меті вдосконалення роботи апаратів судів, що в кінцевому підсумку позитивно вплине на якість їх роботи в цілому задля забезпечення безперервності, наступності й ефективності правосуддя.

Законодавством України визначені повноваження Державної судової адміністрації України, її територіальних управлінь, апарату суду, через які так

чи інакше втілено принцип контролю за організацією діяльності відповідних загальних судів. ТУ ДСА вживалися заходи щодо методичного забезпечення діяльності судів, надання практичної допомоги з питань організації обліково-статистичної роботи, первинного обліку судових справ і матеріалів, які надійшли до суду, та інших питань, що стосуються судової статистики, і здійснюється посилений контроль за веденням діловодства в судах.

Наступним «щаблем» до вдосконалення роботи апаратів місцевих судів є вивчення стану організації їх діяльності. Це дасть змогу з'ясувати наступні питання:

- загальні питання організації діяльності апарату суду;
- кадрове діловодство;
- матеріально-технічне забезпечення діяльності суду;
- організація діловодства в суді;
- стан організації листування з органами влади, підприємствами, установами, організаціями та громадянами з питань, що безпосередньо не стосуються розгляду конкретних справ, але пов'язані з діяльністю судової системи;
- соціальний захист та побутове забезпечення суддів і працівників суду;
- інші питання, які виникають під час вивчення стану організації роботи апарату відповідного суду.

Працівники територіального управління водночас надають методичні та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності з питань, що вивчались, усунення виявлених недоліків та вжиття заходів для недопущення їх у подальшому.

Звичайно можна сперечатися про ті чи інші напрямки та пріоритети розвитку діяльності кожного суду зокрема, так і в цілому, однак безсумнівне одне: ключову роль тут повинні відігравати віддані своїй справі професіонали.

Визначення недоліків та переваг – це своєрідна оцінка виконаної роботи, яка дає можливість об'єктивно порівняти її на певному етапі з попередніми досягненнями. Лише шляхом проведення оцінювання роботи, визначення переваг та недоліків можна вдосконалюватись, знаходити нові напрямки та шляхи розвитку. Що стосується переваг, то, на нашу думку, основною перевагою є чітке та єдине бачення мети, спільне бажання працювати, ентузіазм та завзятість, наявність шляхів для реалізації спільного завдання. Ми розуміємо, що в сучасних реаліях це доволі непросто і якоюсь мірою надто сміливо. Та будь-яка ініціатива впроваджується швидше всупереч, аніж завдяки.

Будь-яка система та гілка влади апріорі не повинна й не може функціонувати без відповідного забезпечення її діяльності. В умовах сьогодення Державною судовою адміністрацією України та її територіальними управліннями докладаються максимум зусиль для створення належних умов діяльності судів та пристосування їх до сучасних вимог здійснення судочинства. Системне проведення семінарів-тренінгів, вивчення стану організації роботи апаратів судів, надання комплексної методичної допомоги їх працівникам призведе до уніфікації діяльності та матиме позитивний результат злагодженої роботи територіального управління та судів області відповідно до наданих законодавством повноважень.

Безумовно проведення навчальних тренінгів є важливим та дуже потрібним заходом в умовах сьогодення. Адже, зважаючи на виклики сучасності та враховуючи завдання, які стоять перед ДСА України, зараз як ніколи потрібні чіткі, усвідомлені, сплановані та скоординовані заходи, зорієнтовані на зміцнення судової системи України, підвищення її авторитету.

СУДОВА ВЛАДА

СУДДІВ ХВИЛЮЮТЬ ПРОБЛЕМИ
КАДРІВ І ЯКІСТЬ СУДОЧИНСТВА

28 лютого в приміщенні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ відбулося робоче засідання Ради голів апеляційних судів.

Крім керівництва та суддів ВССУ, голів апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційного суду АРК у засіданні також взяли участь голови Комітету Верховної Ради з питань правосуддя Сергій Ківалов, Вищої ради юстиції України Володимир Колесниченко, Вищої кваліфікаційної комісії суддів Ігор Самсін та Державної судової адміністрації України Руслан Кирилюк. Ішлося про стан здійснення правосуддя судами загальної юрисдикції у 2011 році.

Відкрив засідання та виступив з доповіддю про результати роботи судів за минулий рік голова ВССУ Леонід Фесенко. За його словами, як і раніше в 2011 році спостерігалася тенденція до збільшення надходження справ до судів. Передусім це зумовлено конституційним принципом поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, а також значною кількістю звернень громадян щодо захисту порушених прав, насамперед у сферах зайнятості та соціального захисту.

Наводилися на засіданні й відповідні статистичні дані, які, з одного боку, свідчать про зростання кількості звернень до суду, а з іншого, про необхідність підвищення ефективності роботи судів. Так, за словами Л. Фесенка, в 2011 році в першій та касаційній судових інстанціях перевищені показники 2010 року щодо надходження та розгляду справ. При тому на розгляді в місцевих судах перебувало понад 8 млн справ і матеріалів, що майже на чверть більше, ніж у 2010-му. Із

них розглянуто 7,5 млн справ, нерозглянутими залишилося близько 600 тис. або 7 відсотків від загальної їх кількості. Натомість до апеляційних судів надійшло на 25 % менше справ і матеріалів – майже 400 тисяч. Залишилися нерозглянутими 26 тис. справ.

На розгляд ВССУ у 2011 році надійшло понад 86 тис. касаційних скарг, справ та заяв. Розглянуто 85 тис. матеріалів, що на чверть перевищує сумарний показник переглянутих справ і матеріалів Верховним Судом України та ВССУ за весь 2010 рік. Залишок нерозглянутих справ і матеріалів становить дещо більше 1 відсотка.

Говорилося на зібранні й про кадрову політику та навантаження на суддів. На думку Л. Фесенка, Рада суддів України має невідкладно визначити граничні показники навантаження із метою подальшої оптимізації кількісного складу суддів. При цьому дієвими засобами підвищення ефективності судочинства є не лише визначення граничного навантаження та невідкладне створення додаткових посад, а й відпрацювання паралельного механізму швидкого скорочення вакансій у тих судах, де такі показники невисокі.

Особливу увагу очільник ВССУ приділив питанням якості роботи суддів, зокрема, тривалому розгляду справ, особливо місцевими судами. Наводилися й факти ухвалення рішень, які не відповідають вимогам щодо їх законності та обґрунтованості. У зв'язку з цим Л. Фесенко закликав колег ретельно аналізувати висвітлені недоліки при

розслідуванні чи розгляді справ, а також активізувати надання методичної допомоги місцевим судам.

Увагу присутніх було акцентовано й на проблемі обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. «Слід не формально, а об'єктивно підходити до обрання запобіжних заходів, адже рішення про застосування або продовження тримання під вартою повинні бути належним чином вивчені з урахуванням кожного окремого випадку, а не лише передбачати формалізм або перестраховку», – зазначив керівник ВССУ.

Своє бачення ситуації та наболілих проблем у судочинстві висловили також Сергій Ківалов, Володимир Колесниченко, Ігор Самсін, Руслан Кирилюк та голова Ради суддів загальних судів Павло Гвоздик. Зокрема, на думку С. Ківалова, адміністративні повноваження голів судів мають бути закріплені законодавчо, адже не можна керувати колективом, не маючи відповідних повноважень.

У підсумку для покращення стану

здійснення правосуддя було вирішено вжити низку заходів, у числі яких: детальне вивчення причин скасування судових рішень та вжиття заходів щодо недопущення в подальшій роботі подібних порушень чи помилок у застосуванні положень матеріального і процесуального права; продовження роботи щодо зміни підходів до обрання запобіжних заходів, особливо взяття під варту. Альтернативні взяттю під варту заходи, зокрема застава, повинні частіше обиратися судами, а тримання під вартою має застосовуватися як виняток.

Також буде визначено категорії справ, які потребують як проведення узагальнення судової практики, так і підготовки відповідних роз'яснень, постанов пленуму щодо застосування судами відповідного законодавства для забезпечення єдності судової практики. Продовжуватиметься й надання методичної і практичної допомоги судам нижчого рівня з робочими виїздами на місце.

РСУ ЗАТВЕРДИЛА РОБОЧИЙ ПРОЕКТ КОДЕКСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУДДІ

23 березня відбулося засідання Ради суддів України, де було прийнято низку рішень.

Зокрема, Рада суддів України розглянула питання про виконання рішення позачергового з'їзду суддів України щодо пропозицій до Кодексу професійної етики судді. Секретар Ради суддів України, суддя ВГСУ Тетяна Козир повідомила, що проект кодексу наразі активно обговорюється на спеціальному форумі професійної мережі «Феміда» офіційного веб-порталу судової влади України. На основі пропозицій, що надійшли, був створений робочий варіант кодексу, котрий складається: з преамбули, першого розділу «Морально-етичні принципи поведінки судді» та другого розділу «Норми професійної етики судді. Рівність,

компетентність і старанність». Цей документ має бути затверджений з'їздом суддів України, який відбудеться вже восени цього року.

За результатами розгляду Рада суддів України прийняла рішення затвердити робочий проект Кодексу професійної етики судді й направити його в усі суди для обговорення на зборах суддів. Це питання планується обговорити ще й у форматі «круглих столів» у другій половині травня.

На засіданні також було затверджено Положення про порядок розгляду звернень громадян і юридичних осіб Радою суддів України та розглянуто інші питання.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ Є НАДЗВИЧАЙНО ВАЖЛИВИМ ЯК ДЛЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ, ТАК І ДЛЯ ВСЬОГО СУСПІЛЬСТВА

Обговорення цієї актуальної проблеми посіло чільне місце на засіданні «круглого столу» «Єдність системи судів загальної юрисдикції: теорія і практика», яке відбулося у Верховному Суді України в рамках проведення дня юридичної практики.

До участі в заході були запрошені представники вищих, апеляційних, місцевих судів України, народні депутати, правники-науковці, представники міжнародних проектів, які співпрацюють із судовою системою України, судді Верховного Суду України. Вітаючи учасників «круглого столу», перший заступник Голови Верховного Суду України Ярослав Романюк зауважив, що проведення заходу з означеною проблематикою стане ще одним поштовхом до подальшої активної співпраці між усіма судами України. Адже лише за умови консолідації зусиль, активній фаховій підтримці судів першої інстанції, наданні їм методичної допомоги вищими спеціалізованими судами й Верховним Судом можливе забезпечення єдності судової практики на всій території України.

У рамках програми «круглого столу» його учасники обговорили проблемні питання єдності судової системи та загальні принципи забезпечення єдності системи судів загальної юрисдикції.

Учасникам «круглого столу» також було запропоновано висловити думку щодо шляхів удосконалення організації діяльності судової системи. Своім бачен-

ням проблемних питань у цій сфері (фінансове та кадрове забезпечення судових установ, створення необхідних умов безпеки у судах першої інстанції при розгляді кримінальних справ, введення в систему судочинства проекту «Електронний суд» і, зокрема, запровадження відеоконференцзв'язку під час судових засідань тощо) поділилися Голова Державної судової адміністрації України Руслан Кирилюк, голова Апеляційного суду міста Києва Антон Чернушенко, голова Дніпровського районного суду міста Києва Володимир Хіміч. Напрацювання, які стали результатом «круглого столу» – пропозиції, адресовані суб'єктам законодавчої ініціативи для внесення необхідних змін у чинне законодавство у сфері правосуддя, – без сумніву потрібні всім: і суддям, і суспільству загалом, вважають учасники зібрання.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

УДОСКОНАЛЕННЯ СУДДІВСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ

28 лютого в рамках проекту Twinning «Підвищення ефективності та якості управління адміністративних судів в Україні» у приміщенні Вищого адміністративного суду України відбувся семінар «Шляхи вдосконалення суддівського самоврядування».

У його роботі взяли участь голова Вищого адміністративного суду України Ігор Темкіжев та заступник голови ВАСУ, керівник проекту Twinning Дмитро Ліпський, судді цього суду, голова ДСА України Руслан Кирилюк, представники органів суддівського самоврядування та Центру

суддівських студій, експерти проекту Twinning – державний радник Франції, экс-заступник віце-президента Державної ради Франції П'єр Франсуа Расін і суддя Верховного адміністративного суду Литви Віргіліус Валанчус, постійний радник проекту Twinning, заступник голови Апеляційного трибуналу м. Версаль (Франція) Крістоф Вюртц та інші поважні особи.

Учасники семінару обговорили механізм призначення суддів на адміністративні посади, питання дотримання гарантій незалежності судової системи, взаємодії суддівського самоврядування з органами, наділеними управлінськими повноваженнями, проаналізували діяльність інституту суддівського самоврядування в європейських країнах, забезпечення роботи тамтешніх органів суддівського самоврядування, а також

питання дієвості і впливу прийнятих ними рішень.

Виступаючи перед учасниками зібрання, голова ДСАУ Р. Кирилюк, зокрема, відзначив, що Рада суддів України – не класичний органом державної влади, а відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів» є органом суддівського самоврядування, тож рішення РСУ є обов'язковими лише для виконання в судовій системі, що викликає певні складнощі у взаємовідносинах з іншими органами державної влади. Відтак, за словами Руслана Кирилюка, сьогодні є потреба в юридичному визначенні статусу і місця рішень органів суддівського самоврядування.

Довідково:

Реалізація проекту міжнародної технічної допомоги ЄС Twinning «Підвищен-

ня ефективності та якості управління адміністративних судів в Україні» розпочалася 1 вересня минулого року. З метою надання допомоги в становленні ефективного й прозорого правосуддя та підвищення якості управління системою адміністративних судів України з боку Європейського Союзу було виділено допомогу у розмірі 1,5 мільйона євро.

Мета проекту – покращення якості

функціонування системи національного адміністративного судочинства шляхом підвищення її інституційних можливостей та ознайомлення з кращими європейськими і світовими практиками для посилення верховенства права. До складу консорціуму країн ЄС, які втілюватимуть даний проект, входять Франція, Литва та Швеція.

НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ВІДЧУТНІ ВЖЕ СЬОГОДНІ

Таку думку висловив заступник Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Станіслав Міщенко під час міжвідомчого «круглого столу» з питань практики затримань та взяття під варту в Україні, який організували ВССУ спільно з Центром суддівських студій у рамках реалізації українсько-швейцарського проекту «Підтримка пенітенціарної реформи в Україні».

Захід відбувся за участі представників Верховного Суду України, Генеральної прокуратури України, Міністерства

юстиції України, Головного слідчого управління Міністерства внутрішніх справ України, Державної пенітенціар-

ної служби України, апеляційних судів м. Києва й Київської області, вищих навчальних закладів, зокрема Академії адвокатури, Інституту підвищення кваліфікації Національної академії прокуратури, Національної школи суддів України, а також провідних науковців та експертів.

Організатори зібрання мали на меті поінформувати про результати проведеного дослідження судової практики застосування запобіжних заходів у вигляді взяття під варту та залучити представників відповідних органів до обговорення питань більш широкого застосування запобіжних заходів, альтернативних взяттю під варту, оптимізації строків досудового слідства та судового розгляду кримінальних справ, а також зменшення кількості осіб, що утримуються в слідчих ізоляторах.

Відкриваючи дискусію, Станіслав Міщенко подякував партнерам за надану можливість співпраці з метою виявлення слабких ланок законодавства і практики, покращення якості здійснення вітчизняного правосуддя, підвищення рівня довіри громадян до інститутів влади.

Практика Європейського суду з прав людини, як зазначив заступник Голови ВССУ, свідчить про непоодинокі випадки використання адміністративного арешту як способу отримання показань по кримінальній справі, катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, які принижують гідність людини, видів поведінки в Україні. На жаль, порушення, на які вказує Європейський суд з прав людини, сумна дійсність досудового

слідства, що є неприпустимим для правової та демократичної держави, орієнтованої на європейські стандарти, підкреслив Станіслав Міщенко.

У зв'язку із зазначеним він поінформував, що робочою групою, створеною на виконання рішення Ради суддів України та Ради суддів загальних судів, здійснено вивчення стану організації діяльності місцевих та апеляційних загальних судів при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на стадії досудового слідства та дотримання строків розгляду кримінальних справ, за якими підсудні тримаються під вартою, з огляду на вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини. За результатами аналізу цих узагальнень, було виявлено, що в більшості випадків причинами порушення строків розгляду кримінальних справ є неналежна організація роботи суддів, відсутність контролю за їх діяльністю головами місцевих та апеляційних судів, оголошення тривалих, нічим не обґрунтованих перерв, несвоєчасне оформлення кримінальних справ тощо. Зазначене, на думку Станіслава Міщенко, свідчить про необхідність здійснення постійного

контролю за дотриманням строків розгляду кримінальних справ, організації міжвідомчих «круглих столів», надання методичної допомоги місцевим та апеляційним судам з цих питань.

Підтримала пропозиції заступника Голови ВССУ директор Центру суддівських студій Наталія Верещінська. Від імені проекту «Підтримка пенітенціарної реформи в Україні» вона подякувала учасникам зібрання за здійснену роботу, спрямовану на вирішення проблем, які виникають при обранні запобіжного заходу. Результатом такої співпраці, зазначила Наталія Верещінська, є зменшення кількості осіб, яким обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Так, якщо раніше йшлося про 38 відсотів таких осіб, то на сьогодні цей показник становить 21 відсоток. На думку учасників зібрання, одним із механізмів, що сприяли цьому, стало прискорення розробки проекту Кримінально-процесуального кодексу України і внесення його Президентом до парламенту.

Наталія Верещінська розповіла також про роботу створеної у рамках зазначеного українсько-швейцарського проекту експертної групи, яка аналізувала судову практику, здійснювала моніторинг законопроектів, що надходили до профільного комітету Верховної Ради України, напрацьовувала пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення слідчо-судової практики, чинного законодавства, проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України. Результати цієї роботи свідчать про наявність позитивних змін у діяльності судових та правоохоронних органів, підсумувала Наталія Верещінська.

У рамках програми «круглого столу» його учасники обговорили також можливі практичні кроки, які необхідно здійснити органам судової влади, прокуратури та слідства щодо удосконалення практики застосування запобіжних заходів з урахуванням змін кримінально-процесуального законодавства та рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України.

ІДЕАЛЬНОЮ СУДОВА СИСТЕМА МОЖЕ СТАТИ ЛИШЕ ЗА УМОВИ ІСНУВАННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ ДОВІРИ Й ПОВАГИ ДО СУДУ З БОКУ ГРОМАДЯН

Про це йшлося під час конференції на тему «Стратегічний план розвитку судової гілки влади: яким чином створення і реалізація єдиного й цілісного плану розвитку може сприяти розбудові ефективної та незалежної судової гілки влади?», що відбулася 19 березня в Києві.

У заході, організованому Проектом USAID «Справедливе правосуддя» спільно з робочою групою з питань інновацій при Державній судовій адміністрації України, взяли участь, Голова

ДСА Руслан Кирилюк, керівник проекту Девід Вон, експерт із США Пім Альберс, судді Вищого адміністративного суду України, голови та заступники загальних апеляційних судів, начальники терито-

ріальних управлінь ДСА, керівники апаратів судів різних юрисдикцій, адвокати, представники громадських організацій.

Організатори конференції обрали дещо незвичний для таких заходів формат – «відкритий простір», яким не передбачено порядок денний і заздалегідь підготовлені виступи та стандартні доповіді. Учасники зібрання спільно сформулювали перелік тем, об'єднаних у чотири сесії, які, на їхню думку, потребували висвітлення.

Представників ВССУ, зокрема, зацікавили такі теми, як оцінка якості функціонування суду; спецпідготовка кандидатів на посаду судді, навчання суддів; ідеальна судова система: якою вона має бути?

Пім Альберс порушив питання оцінки якості роботи суду, зазначивши, що її основними показниками є тривалість розгляду справ та кількість скасованих рішень. На думку американського експерта, цій проблемі приділяється недостатньо уваги. У свою чергу учасники

обговорення зауважили, що причинами низької ефективності роботи судів є, серед іншого, неналежне матеріальне забезпечення, надмірне навантаження на суддів та відсутність єдиної судової практики.

Не менш змістовною стала дискусія з приводу спеціальної підготовки кандидатів на посади суддів, яку здійснюватиме Національна школа суддів України. Учасниками конференції було запропоновано включити до навчального плану дисципліни, пов'язані зі складанням процесуальних документів, поширенням і застосуванням практики Європейського суду з прав людини, етикою поведінки суддів та працівників апарату суду тощо. Проте викликає сумнів питання доцільності здійснювати підготовку кандидатів на посади суддів до складання ними кваліфікаційного іспиту і призначення на посади. Підготовка кандидатів на посади суддів вимагає значних матеріальних витрат з боку держави. Окрім того, беззаперечним залишається той факт, що не всі,

забезпечити широке обговорення стратегічного розвитку судової гілки влади». На її думку, першим кроком у цьому напрямі має стати підготовка проекту стратегічного плану розвитку судової гілки влади та його презентація в регіональних центрах України з метою обговорення.

Девід Вон підтримав цю ініціативу, зазначивши, що презентацію й обговорення проекту можна провести

хто пройде підготовку, успішно складуть кваліфікаційний іспит і будуть рекомендовані Вищою радою юстиції України до призначення на посаду судді. А тому навчання та стажування має проходити особа, яка вже призначена на посаду судді.

Після обговорення теми щодо ідеальної судової системи учасники конференції зазначили, що такою вона може стати лише за умови існування високого рівня довіри й поваги до суду з боку громадян, а також виняткової відповідальності, честі й гідності працівників судової системи. Крім того, Павло Гвоздик звернув увагу на необхідність розробки й реалізації інформаційної політики держави, що сприятиме формуванню позитивного іміджу суду.

Водночас учасники зібрання запропонували низку проектів щодо запровадження та реалізації стратегічного планування. Так, головний консультант відділу забезпечення діяльності голови ВССУ та керівництва апарату суду Глона Камінська презентувала проект «Як

в Києві, Одесі, Львові, Харкові, Івано-Франківську, Севастополі, Чернівцях, Луцьку, Луганську та Донецьку. Він орієнтовно визначив можливість проведення таких заходів у квітні-серпні 2012 року. Звіт про результати цієї роботи пропонується презентувати під час проведення заходів із нагоди десятиріччя заснування Державної судової адміністрації України у вересні цього року. До конструктивного діалогу планується залучити не лише представників судової системи, а й прокуратури, вищих навчальних закладів юридичного профілю, громадських організацій. Напрацьовані стратегічні плани розвитку, на думку доповідача, можна буде використати під час внутрішнього та зовнішнього планування роботи судових установ.

На завершення учасники подякували організаторам конференції за надану можливість плідної співпраці, а також зауважили, що саме такий формат проведення заходу сприяв конструктивному діалогу.